

VYSOKÁ ŠKOLA BÁŇSKÁ – TECHNICKÁ UNIVERZITA OSTRAVA
EKONOMICKÁ FAKULTA

KATEDRA ÚČETNICTVÍ

Daň z přidané hodnoty v období ekonomické krize

Value Added Tax in Time of Economic Crisis

Student: Veronika Neoralová

Vedoucí bakalářské práce: prof. Ing. Jan Široký, CSc.

Ostrava 2014

VŠB - Technická univerzita Ostrava
Ekonomická fakulta
Katedra účetnictví

Zadání bakalářské práce

Student: **Veronika Neoralová**
Studijní program: B6208 Ekonomika a management
Studijní obor: 6202R049 Účetnictví a daně
Specializace: 00 Účetnictví a daně
Téma: **Daň z přidané hodnoty v období ekonomické krize**
Value Added Tax in Time of Economic Crisis

Zásady pro vypracování:

1. Úvod
2. Proces harmonizace DPH v zemích Evropské unie
3. Vývoj ekonomické krize v zemích Evropské unie
4. Dopady ekonomické krize na sazby a výnosy DPH
5. Závěr

Seznam použité literatury

Seznam zkratk

Prohlášení o využití výsledků bakalářské práce

Seznam příloh

Přílohy

Seznam doporučené odborné literatury:

HEMMELGARN, Thomas, ed. *Taxation Trends in the European Union. 2013 Edition*. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2013. 316 s. ISBN 978-92-79-28852-4.

NERUDOVÁ, Danuše. *Harmonizace daňových systémů zemí Evropské unie*. 3. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2011. 320 s. ISBN 978-80-7357-695-0.

SCHELLEKENS, Marnix, ed. *European Tax Handbook 2013*. Amsterdam: IBFD, 2013. 988 s. ISBN 978-90-8722-193-5.

Formální náležitosti a rozsah bakalářské práce stanoví pokyny pro vypracování zveřejněné na webových stránkách fakulty.

Vedoucí bakalářské práce: **prof. Ing. Jan Široký, CSc.**

Datum zadání: 22.11.2013

Datum odevzdání: 09.05.2014

Ing. Jana Hakalová, Ph.D.
vedoucí katedry

prof. Dr. Ing. Dana Dluhošová
děkanka fakulty

PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že jsem celou práci, včetně všech příloh, vypracovala samostatně na základě uvedených zdrojů.

V Ostravě dne: 5. 5. 2014

.....
Veronika Neoralová

Obsah

1	Úvod.....	5
2	Proces harmonizace DPH v zemích Evropské unie	7
2.1	Vývoj harmonizace DPH.....	7
2.2	Charakteristika DPH.....	9
2.2.1	Předmět a územní působnost DPH.....	9
2.2.2	Osoby povinné k dani a jejich povinnosti	10
2.2.3	Daňová povinnost a základ daně	10
2.3	Sazby DPH	11
2.4	Správa daně z přidané hodnoty.....	12
2.4.1	Administrativní spolupráce	13
2.4.2	Kolotočové podvody	14
2.5	DPH jako vlastní zdroj rozpočtu Evropské unie	15
2.5.1	Historický vývoj rozpočtu EU.....	16
2.5.2	Vývoj DPH v rámci rozpočtu.....	17
2.6	Budoucnost daně z přidané hodnoty.....	18
2.7	Dílčí závěr.....	19
3	Vývoj ekonomické krize v zemích Evropské unie	20
3.1	Příčiny a průběh finanční krize v USA.....	20
3.1.1	Realitní dluhová bublina	20
3.1.2	Sekuritizace	23
3.1.3	Morální hazard	24
3.1.4	Průběh krize.....	24
3.2	Dopad krize na země Evropské unie	26
3.2.1	Finanční krize v EU a krize eurozóny	27
3.2.2	Hospodářský růst.....	29
3.2.3	Vývoj rozpočtového deficitu zemí eurozóny	31

3.2.4	Plány a opatření v reakci na krizi	32
3.3	Dílčí závěr.....	35
4	Dopady ekonomické krize na sazby a výnosy DPH	37
4.1	Sazby DPH v době ekonomické krize	38
4.1.1	Sazby DPH v roce 2014	38
4.1.2	Vývoj sazeb DPH v době ekonomické krize.....	40
4.1.3	Trendy změn v sazbách DPH	42
4.2	Vývoj výnosů z DPH v době ekonomické krize.....	44
4.3	Dílčí závěr.....	46
5	Závěr	48
	Seznam použité literatury	50
	Seznam zkratk	54
	Prohlášení o využití výsledků bakalářské práce	
	Seznam příloh	

1 Úvod

Stále aktuálním tématem diskutovaným v oblasti Evropské unie (dále jen EU) je ekonomická a dluhová krize. S dopady této krize se občan Evropské unie setkává skoro na každém kroku, přesto lze snad s trochou nadsázky tvrdit, že to nejhorší období bylo již překonáno. Hlavních iniciátorů vzniku krize ve Spojených státech amerických (dále jen USA) bylo hned několik. Jednalo se především o poskytování půjček, respektive hypotečních úvěrů, subjektům nesplňujícím kritéria pro jejich řádné splácení. Dále pak neodpovídající hodnocení ve prospěch finančních institucí ratingovými agenturami. Všechny tyto a další příčiny vedly postupně k propuknutí ekonomické krize nejprve v USA v roce 2007 a následně i v ostatních částech světa.

V Evropské unii došlo na základě propuknutí ekonomické krize k poklesu hospodářského růstu a rovněž k prohlubování deficitů státních rozpočtů jednotlivých členských států. Evropská unie provedla několik opatření na záchranu nejhůře postižených států, aby nevyhlásily bankrot a tím sebou nestáhly i ostatní země EU do dlouhodobějších problémů. Omezení dopadů krize řešily různé členské země jinak. Většinou však docházelo k omezení vládních výdajů a ke snaze o navýšení příjmové stránky státního rozpočtu. Proto se mnoho států uchýlilo ke zvyšování daňové zátěže v oblasti nepřímých daní, kde stát získává okamžitý výnos do státní pokladny, který je tolik potřebný. Daň z přidané hodnoty je nepřímou daní, která představuje značnou část celkových daňových příjmů státu. Zvyšování sazeb daně z přidané hodnoty se tak stalo trendem v mnoha členských zemích.

Cílem bakalářské práce je zjistit, zda byly měněny sazby DPH v období ekonomické krize v rámci členských zemí EU a zda tyto změny přinesly očekávaný výsledek, tedy navýšení výnosů z této daně putující do složky příjmů státního rozpočtu. První výzkumná otázka zní: *„Byly v době ekonomické krize v členských státech Evropské unie navyšovány sazby daně z přidané hodnoty?“* Druhá výzkumná otázka je zaměřena na to, zda: *„Vedly změny sazeb DPH vždy k navýšení výnosů této daně?“* V práci bylo použito hned několik metodologických postupů. Hlavní metoda použitá v rámci teoretického ukotvení práce bude deskriptivní metoda. V praktické části budou využity analytické a statistické metody. Následně bude provedena syntéza získaných poznatků.

Bakalářská práce bude rozdělena do pěti kapitol, přičemž první kapitola bude úvodem bakalářské práce a poslední kapitola bude závěrem bakalářské práce. Samotný text práce tak bude formálně členěn do zbývajících třech kapitol, které budou často obsahovat další

podkapitoly. Součástí zmíněných tří kapitol bude vždy i dílčí závěr, který shrne poznatky dané kapitoly. Druhá a třetí kapitola bude sloužit jako teoretický rámec bakalářské práce pro vypracování části praktické, tedy kapitoly čtvrté.

Ve druhé kapitole bude popsán vznik myšlenky harmonizace daně z přidané hodnoty a její postupný vývoj v EU. Nedílnou součástí kapitoly bude také charakteristika daně na základě směrnic vydaných EU. V další části kapitoly bude rovněž poukázáno na spolupráci v rámci administrativní správy daně z přidané hodnoty, kolotočové podvody a budoucnost DPH v EU.

Ekonomickou krizí se bude zabývat třetí kapitola této práce. Bude zde popsán vznik ekonomické krize ve Spojených státech amerických v roce 2007, průběh a šíření do EU. Důležitějším úsekem této kapitoly bude průběh ekonomické krize v EU, její transformace v krizi dluhovou a ekonomické dopady na členské země EU. Pojednáno bude i o dopadech krize na hospodářský růst a vzniku ochranných opatření v reakci na krizi.

Ve čtvrté kapitole bude nejprve provedena analýza vývoje sazeb v období 2008 až 2014. Následně bude uskutečněna analýza vývoje výnosů z DPH v období 2008 až 2012. Analýza vývoje výnosů z DPH není datována ve stejném období jako analýza vývoje sazeb DPH, z důvodu nedostupnosti dat za období 2013 a 2014. Z obou analýz bude vyloučeno Chorvatsko, a to ze dvou důvodů. Prvním z nich je, že Chorvatsko přistoupilo do EU až 1. července 2013, tedy neabsolvovalo ekonomickou krizi v rámci EU. Druhý důvod souvisí s prvním, jelikož Chorvatsko nebylo ve sledovaném období členským státem EU, některá důležitá data pro provedení analýzy nebyla dostupná.

Cílem práce nebylo provést analýzu vlivu ekonomické krize na ostatní daně.

Práce vychází z legislativy účinné k 31. 1. 2014 a byla dána k vazbě 2. 5. 2014.

2 Proces harmonizace DPH v zemích Evropské unie

Daňová harmonizace je proces, pomocí něhož dochází ke sblížení daňových soustav zúčastněných států prostřednictvím společně stanovených pravidel. Ke sblížování dochází například v rámci výběru daně, daňové sazby nebo daňového základu.

Již od myšlenky prohloubení ekonomické integrace byla daňová harmonizace nepřímých daní zakotvena ve Smlouvě o založení Evropského hospodářského společenství z roku 1957. Přesněji v Článku 93 této smlouvy je uvedeno, že: „*Rada na návrh Komise a po konzultaci s Evropským parlamentem a Hospodářským a sociálním výborem jednomyslně přijme ustanovení k harmonizaci právních předpisů týkajících se daní z obratu, spotřebních daní a jiných nepřímých daní v rozsahu, v jakém je tato harmonizace nezbytná pro vytvoření a fungování vnitřního trhu...*“¹. Vnitřním trhem se zde myslí volný pohyb zboží, služeb, kapitálu a osob na území členských států Evropské unie.

2.1 Vývoj harmonizace DPH

Nepřímé daně, mezi něž se řadí i daň z přidané hodnoty, mají podstatný vliv na fungování vnitřního trhu. Proto bylo třeba odstranit bariéry obchodu, jež představovaly rozdílné daňové sazby nebo rozdílné systémy nepřímého zdanění členských zemí. Evropská komise musela zvážit, který z tehdejších dvou systémů nepřímého zdanění zvolí pro harmonizaci. Systém daně z přidané hodnoty aplikovala pouze Francie. Jednalo se o všeobecnou daň ze spotřeby, která byla uvalena na přidanou hodnotu produkce. Ostatní členské státy aplikovaly kumulativní kaskádový systém daně z obratu, kdy je v každém výrobním stupni odvedena daň jako procento z hodnoty produktu a tím dochází k ovlivňování velikosti výsledné daně. Z toho jasně vyplývá, že dochází k velkému daňovému zatížení a také k deformaci tržního prostředí. Evropská komise se nakonec rozhodla pro zavedení nepřímého zdanění na základě systému daně z přidané hodnoty. Ve prospěch rozhodnutí nahrávalo to, že skrze systém daně z přidané hodnoty lze přesně určit výši daně, dochází k bezproblémovému zdaňování služeb a je zaručena daňová neutralita (nenarušuje soutěž na trhu).

V rámci daně z přidané hodnoty jsou známy dva principy zdaňování. Princip země původu („Origin Principle“) je prvním z nich. Daň z přidané hodnoty se vybere v zemi, která danou komoditu poskytuje či dodává a uplatní se sazby platné pro zemi původu. Je zde

¹ NERUDOVÁ, Danuše. *Harmonizace daňových systémů zemí Evropské unie*. 3. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2011. s. 34. ISBN 978-80-7357-695-0.

stanoven předpoklad jednotné daňové sazby, jinak by možné rozdíly deformovaly hospodářskou soutěž.² Druhým principem je princip země spotřeby („Destination Principle“). Daň je vybrána v členské zemi, ve které se nachází příjemce dané komodity. Dodavatel je osvobozen od plnění daně a v zemi spotřeby je daň vybrána buď celním úřadem, nebo zaplácena příjemcem komodity (plátcem daně) jako daň na výstupu. Uplatňovány jsou sazby stanovené v rámci zemi spotřeby.³

Od Římských dohod k První směrnici o dani z přidané hodnoty uběhlo 10 let. První směrnice č. 67/227/EHS přijatá v roce 1967 ukládala členským státům, aby od 1. ledna 1970 nahradili jejich stávající systém jednotným systémem daně z přidané hodnoty. Členským státům ponechala pravomoci v oblasti sazby dani a výjimkách ve zdanění. Předmětem daně, plátcem daně a místem plnění se zabývala tzv. druhá směrnice č. 67/228/EHS. Ponechávala členským zemím také právo přijmout ustanovení povolující speciální režim pro sektor zemědělství a pro malé podniky. V kompetenci členských zemí je ponechána také velikost standardní sazby daně a podrobení vybraného okruhu služeb či zboží zvýšené či snížené sazbě daně. Směrnice přinesla omezení v možnosti aplikace nulové sazby daně, kdy je stanoveno, že dovážené zboží by mělo být zdaňováno stejnou sazbou jako zboží domácí. Implementací první a druhé směrnice byl dokončen první krok v rámci harmonizačního procesu, díky tomu bylo Společenství o něco blíže k jednotnému systému daně z přidané hodnoty. Třetí směrnice č. 69/463/EHS prodlužovala dobu povinnosti implementace daně z přidané hodnoty pro Belgie. Následná čtvrtá a pátá směrnice prodlužovaly časový limit implementace daně pro Itálii až do konce roku 1973.

Nejdůležitější směrnicí v oblasti harmonizace nepřímých daní je šestá směrnice č. 77/388/EHS. Stanovuje pravidla pro teritoriální dosah daně, určování základu daně, sazby daně, okruhy subjektů a další. Díky četným novelizacím se stala tato směrnice velmi nepřehlednou a komplikovanou. Proto byla přepracována a nahrazena novou směrnicí, jež vstoupila v platnost 1. ledna 2007. Jedná se o směrnici 2006/112/ES o společném systému daně z přidané hodnoty. V textu směrnice je ustanoven jednotný systém daně z přidané hodnoty, jenž byl cílem strukturální harmonizace. Směrnice také ustanovila Výbor pro daň

² Tamtéž.

³ ŠIROKÝ, Jan. *Daně v Evropské unii*. 6 vyd. Praha: Linde, 2013. 392 s. ISBN 978-80-7201-925-0.

z přidané hodnoty. V dalších letech byly vydány směrnice v souvislosti s bojem proti daňovým únikům.⁴

2.2 Charakteristika DPH

Na základě výše uvedených směrnic byl zaveden společný systém daně z přidané hodnoty. Daň z přidané hodnoty je charakterizována jako všeobecná daň ze spotřeby, jež se uplatňuje na poskytování služeb a výrobu a distribuci v každé fázi výrobního a distribučního procesu. Přičemž konečného spotřebitele zatěžuje ve formě procentní přírážky ke konečné ceně služeb nebo zboží.

2.2.1 Předmět a územní působnost DPH

Dle směrnice Rady 2006/112/ES se předmětem daně z přidané hodnoty rozumí:

- „dodání zboží za úplatu uskutečněné v rámci členského státu osobou povinnou k dani, která jedná jako taková;
- pořízení zboží za úplatu uvnitř Společenství uskutečněné v rámci členského státu;
- poskytnutí služby za úplatu uskutečněné v rámci členského státu osobou povinnou k dani, která jedná jako taková;
- dovoz zboží.“⁵

Až na několik výjimek je územní působnost daně z přidané hodnoty vymezena na územní prostor členských zemí v rámci Společenství. Prvním typem výjimek jsou území, jež jsou sice součástí celního území Evropské unie, ale přesto se na ně územní působnost daně nevztahuje. Jde o francouzské zámořské departementy, Ålandy, horu Athos a Kanárské a Normanské ostrovy. Druhým typem výjimek, jež se územní působností daně netýkají, jsou území, která nejsou součástí celního území Evropské unie. Mezi ně patří území Büsingen, Campione d'Italia, Ceuta, ostrov Helgoland, Livigno, italské vody jezera Lugano a Melilla.

⁴ NERUDOVA, Danuše. *Harmonizace daňových systémů zemí Evropské unie*. 3. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2011. 320 s. ISBN 978-80-7357-695-0.

⁵ Směrnice Rady 2006/112/ES ze dne 28. listopadu 2006 o společném systému daně z přidané hodnoty. In: *Eurlex*. Brusel, 2006. s. 9. Dostupné z: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2006:347:0001:0118:cs:PDF>.

Naopak mezi třetí země⁶, jež po dohodě platí DPH v rámci Společenství je království v Akrotiri a Dhekelii, ostrov Man a Monacké knížectví.⁷

2.2.2 Osoby povinné k dani a jejich povinnosti

Pokud osoba vykonává na jakémkoli místě samostatnou ekonomickou činnost bez ohledu na výsledky či účel této činnosti, pak se jedná o osobu povinnou k dani z přidané hodnoty. Ekonomickou činností je zde myšlena činnost výrobců, obchodníků a osob poskytujících služby, včetně zemědělské výroby, těžební činnosti a výkonu svobodných a jiných podobných povolání. Za samostatnou činnost se nepovažuje činnost osob, které jsou svázáni pracovní smlouvou nebo jiným právním svazkem zakládající vztah zaměstnavatele a zaměstnance. Dále se za osobu povinnou k dani považuje každá osoba, která příležitostně dodá nový dopravní prostředek, jenž je transportován do jiného členského státu Společenství. Pokud osoba příležitostně uskuteční dodání stavebního pozemku, budovy či její části před jejím prvním obydlením, může ji země Evropské unie považovat za osobu povinnou k dani. Obce, kraje, státy a jiné veřejnoprávní subjekty jsou považovány za osoby povinné k dani pouze za předpokladu, že uskutečňují činnosti vymezené v příloze I směrnice 2006/112/ES (telekomunikační služby, skladování, přístavní a letištní služby a jiné).

Povinností osoby povinné k dani je podání přiznání a zaplacení výše daně z přidané hodnoty. Přiznání musí obsahovat veškeré údaje potřebné k výpočtu splatné daně a provedení odpočtu daně. Kromě toho je povinná vést podrobné záznamy (faktury, souhrnná hlášení) a oznamovat zahájení, změnu či ukončení činnosti, jež uskutečňuje jako osoba povinná k dani.⁸

2.2.3 Daňová povinnost a základ daně

Daňová povinnost je v rámci směrnice 2006/112/ES vymezena jako: „... *povinnost odvést daň, jejíž splnění může správce daně podle zákona od určitého okamžiku vyžadovat od osoby povinné odvést daň bez ohledu na skutečnost, že úhrada daně může být odložena.*“⁹ S výjimkou několika zvláštních případů vzniká daňová povinnost v případě, že je dodáno zboží a jsou poskytnuty služby, konkrétněji v okamžiku, kdy dojde k vystavení faktury nebo přijetí platby.

⁶ Třetí zemí se rozumí stát či území, na něž se nevztahují Smlouvy o Společenství.

⁷ Směrnice Rady 2006/112/ES ze dne 28. listopadu 2006 o společném systému daně z přidané hodnoty. In: *Eurlex*. Brusel, 2006. Dostupné z: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2006:347:0001:0118:cs:PDF>.

⁸ Tamtéž.

⁹ Tamtéž, str. 19.

Pokud dojde k poskytnutí služeb a dodání zboží uvnitř Společenství, pak zahrnuje základ daně vše, co tvoří protiplnění, jež dodavatel získal od pořizovatele za plnění. Položkami v základu daně jsou cla, daně, dávky a poplatky s výjimkou samotné DPH a vedlejší výdaje. Vedlejší výdaje jsou definovány jako „náklady na balení, přepravu, pojištění a provize, které dodavatel zboží nebo poskytovatel služby účtuje k tíži pořizovatele nebo příjemce.“¹⁰ Základem daně je v případě importu zboží celní hodnota.¹¹

2.3 Sazby DPH

Proces spojený s harmonizací sazeb v rámci Společenství byl velice složitý, a to hned z několika důvodů. Hlavním důvodem bylo to, že členské země chápaly tento proces jako zásah do národní suverenity a tradic, jichž se nechtěly jen tak lehce vzdát. Faktem je, že daňové sazby mohou být nástrojem fiskální politiky, a pokud by došlo k harmonizaci, pak by zde nebyl prostor pro ovlivňování agregátní nabídky a poptávky. Další problém spočíval v tom, že v některých zemích tvořily nepřímé daně výraznou část příjmové stránky rozpočtu, a proto by při harmonizaci sazeb mohlo dojít k ohrožení této významné položky příjmů. V neposlední řadě se harmonizace sazeb setkala s neochotou Evropské komise právně vymáhat a zajistit realizaci na poli národních daňových systémů. Proto Evropská komise začala uvažovat o daňové aproximaci namísto daňové harmonizace.

Z důvodu existence různých sazeb daně a počtu daňových sazeb uplatňovaných v členských zemích Společenství, bylo nutné stanovit jednotné pásmo pro daňovou sazbu a také počet daňových sazeb. Tudíž Evropská komise rozhodla, že se nadále bude uplatňovat systém daně z přidané hodnoty se dvěma sazbami daně, a to základní a sníženou.

Snížená sazba byla v roce 1989 navržena Evropskou komisí na 4 % - 9 %. Tato sazba se měla týkat základních životních potřeb, jako jsou dodávky vody, potraviny, hromadná přeprava osob, noviny a farmaceutické výroby. Standartní sazba pak měla být stanovena ve výši 14 % - 20 %.

K podstatnému ovlivnění systému DPH došlo při zrušení fiskální hranice mezi jednotlivými členskými zeměmi na základě směrnice č. 91/860/EHS v roce 1991. Systém intrakomunitárního plnění nahradil systém exportu a importu, který ale nadále zůstal

¹⁰ Tamtéž, str. 21.

¹¹ EUROPA. EU. *Společný systém daně z přidané hodnoty (DPH) (směrnice o DPH)*[online]. 4. 2. 2011. Dostupné z: http://europa.eu/legislation_summaries/taxation/l31057_cs.htm.

uplatňován vůči třetím zemím. A s výjimkou nákupu nového dopravního prostředku se nákup soukromých osob zdaňoval výlučně v zemi nákupu.

Směrnice č. 92/77/EHS s účinností od roku 1993 stanovila minimální hranice pro sníženou sazbu 5 % a pro základní sazbu minimálně 15 %. Na základě zmíněné směrnice došlo k tomu, že členské země mohly aplikovat pouze dvě snížené sazby daně. Členské státy také směly v rámci přechodného období aplikovat sazbu nižší než 5 % v oblasti snížené sazby.

V dalších letech bylo přijato ještě několik směrnic, které často udávaly výjimky pro některé členské státy v oblasti snížené sazby daně. Například Polsku bylo umožněno uplatňovat sníženou sazbu daně ne nižší jak 7 % u poskytování vybraných služeb do konce roku 2010 nebo Kypr mohl používat sníženou sazbu u dodání zkapalněného ropného plynu v lahvích. Zatím poslední směrnice č. 2010/88/EU, jež se týká harmonizace sazeb daně, prodlužuje období do 31. prosince 2015, po kterém nesmí být základní sazba daně nižší než 15 %.¹²

2.4 Správa daně z přidané hodnoty

V oblasti správy daní a potírání daňových úniků je velmi důležitá vzájemná spolupráce členských zemí Evropské unie, neboť celková výše daňových úniků je odhadována okolo 1 bilionů EUR ročně.¹³ Nejenomže tyto daňové úniky narušují hladké fungování jednotného trhu, ale deformují i hospodářskou soutěž. Proto se Evropská komise snaží podporovat a zjednodušovat vzájemnou spolupráci členských států. Zavedením jednotného trhu, volného pohybu osob, služeb, zboží a kapitálu a růstem globalizace došlo k vzniku nových typů daňových podvodů, jež svým rozsahem přesahovaly hranice členských zemí, a proto bylo třeba, aby státy mezi sebou začali úzce spolupracovat.¹⁴

Na základě nařízení Rady č. 218/92 bylo povinně zavedeno daňové identifikační číslo. Každému členskému státu byl přidělen dvoumístný alfabetycký kód, aby bylo možno ihned poznat zemi, ve které je subjekt registrován k dani. Tento dvoumístný kód je uváděn ještě před individuálním kódem daňového subjektu. Písemné osvědčení o daňové registraci je

¹² NERUDOVA, Danuše. *Harmonizace daňových systémů zemí Evropské unie*. 3. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2011. 320 s. ISBN 978-80-7357-695-0.

¹³ KRUTÍLEK, Ondřej a Michaela REPISKÁ. Boj EU proti daňovým únikům, aneb daňové ráje. In: euroskop.cz [online]. 19. 9. 2013 [cit. 2014-01-01]. Dostupné z: <https://www.euroskop.cz/9047/22926/clanek/boj-eu-proti-danovym-unikum-aneb-danove-raje/>.

¹⁴ NERUDOVA, Danuše. *Harmonizace daňových systémů zemí Evropské unie*. 3. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2011. 320 s. ISBN 978-80-7357-695-0.

důkazem o přidělení daňového identifikačního čísla.¹⁵ V rámci totožného nařízení došlo ke vzniku systému VIES (VAT Information Exchange System), jež podporuje spolupráci daňových správ v oblasti daně z přidané hodnoty. Daný systém neslouží jenom daňové správě k monitorování a kontrole pohybu zboží na území Evropské unie, ale také podnikatelům, kterým umožňuje verifikaci existence daňového identifikačního čísla subjektu operujícího na jednotném trhu.¹⁶ Z důvodu zavedení volného pohybu výše zmíněných mobilit došlo ke zrušení kontroly pohybu skrze celní orgány, proto bylo nutné monitorovat pohyb zboží jiným způsobem. Byl zaveden kontrolní systém Intrastat, který je založen na povinném vyplňování měsíčních statistických hlášení, jež zachycují pohyb zboží, příjem a odeslání intrakomunitárního plnění.¹⁷

2.4.1 Administrativní spolupráce

Původním nařízením upravující administrativní spolupráci v oblasti daně z přidané hodnoty bylo nařízení č. 1798/2003. V nařízení byla zakotvena práva a povinnosti všech zainteresovaných stran. Dále zde byly stanoveny postupy užívané jednotlivými členskými zeměmi při spolupráci v rámci daňové správy v oblasti daně z přidané hodnoty. Hlavním cílem nařízení bylo usnadnění výměny informací a usnadnění provádění kontrol daně z přidané hodnoty. Ještě před zavedením daného nařízení se komunikace odehrávala převážně mezi ústředními kontaktními orgány¹⁸, což mnohdy způsobovalo nedostatečné využívání nástrojů správní spolupráce a zpoždování při výměně informací. Aby došlo k zefektivnění a zrychlení spolupráce při výměně informací, byl skrze nařízení umožněn přímý kontakt úřadů daňové správy jednotlivých členských zemí. V boji proti daňovým únikům se používá dalšího nástroje, a tím je souběžná daňová kontrola. Jde o to, že se dva a více členských států dohodnou a provedou na svých územích souběžné kontroly u totožných daňových poplatníků. Tento systém se zdá být účinnější, než kdyby kontrola byla prováděna pouze jedním členským státem.

Od 1. ledna 2012 přinesla Rada zásadní změnu v podobě nařízení č. 904/2010 o správní spolupráci a boji proti podvodům v oblasti daně z přidané hodnoty. Dané nařízení zcela nahradilo původní nařízení č. 1798/2003. Směrnice nahrazuje původní dva typy výměny

¹⁵ ŠIROKÝ, Jan. *Daně v Evropské unii*. 6 vyd. Praha: Linde, 2013. 392 s. ISBN 978-80-7201-925-0.

¹⁶ NERUDOVÁ, Danuše. *Harmonizace daňových systémů zemí Evropské unie*. 3. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2011. 320 s. ISBN 978-80-7357-695-0.

¹⁷ ŠIROKÝ, Jan. *Daně v Evropské unii*. 6 vyd. Praha: Linde, 2013. 392 s. ISBN 978-80-7201-925-0.

¹⁸ Členské státy mají povinnost ustanovit ústřední kontaktní orgán, jež bude odpovědný za kontakt s ostatními členskými zeměmi.

informací strukturovanou automatickou výměnou a automatickou výměnou¹⁹ za nové dva typy. První z nich je výměna informací na žádost, „*kdy na žádost dožadujícího orgánu je dožadovaný orgán povinen sdělit informace včetně veškerých informací týkajících se konkrétního případu*“²⁰. Druhým typem je výměna informací bez předchozí žádosti, kdy dochází k předání informací mezi orgány členských zemí bez předchozí žádosti jen ve vymezených případech. Například pokud existuje nebezpečí daňové ztráty v jiném členském státě. Může se jednat o výměnu informací bez předchozí žádosti buď spontánní, nebo automatickou. Dále nařízení upravuje podmínky souběžných kontrol, rozsah a podmínky přítomnosti úředníků dožadujícího státu v prostorách správních úřadů. Nově zavádí institut zpětné vazby a doručování prostřednictvím správních orgánů. Dochází také k úpravě při výměně informací se třetími zeměmi ve smyslu předání obdržených informací příslušným orgánům členských zemí, jež by o takovéto informace měly zájem.²¹

2.4.2 Kolotočové podvody

Kolotočové podvody označované také často jako kruhové podvody nebo podvody chybějícího obchodníka (Missing Trader Frauds) či cizojazyčným názvem „Carrousel Frauds“ jsou pojmenováním pro daňové podvody v oblasti daně z přidané hodnoty.²² Koncept těchto podvodů je založen na dlouhém řetězci transakcí, přičemž kombinuje transakce překračující hranice mezi členskými státy a transakce v rámci jedné členské země. Využívá se zde nedostatečné kontroly v oblasti výběru daně, protože je správa daně rozdělena minimálně mezi dvě členské země.

Plátce DPH společnost Omega sídlící v jednom členském státě prodá zboží do jiného členského státu společnosti Kappa, jež je také plátcem DPH, přičemž u společnosti Omega dochází k osvobození od DPH a společnost Kappa musí uhradit ve svém členském státě daň za provedený nákup. Následně společnost Kappa prodá zboží společnosti Ró, která se nachází ve stejném členském státě jako Kappa a je plátcem DPH. Společnost Kappa vyúčtuje a obdrží DPH jako daň na výstupu, ale onu daň neodvede daňovým orgánům. Přesto při prodeji vystaví společnost Kappa daňový doklad společnosti Ró, ve kterém je uvedena uhrazená částka DPH. Společnost Ró následně prodá zboží společnosti v jiném členském státě,

¹⁹ Rozdíl mezi strukturovanou automatickou a automatickou výměnou informací je takový, že v prvním případě jsou informace sdělovány jinému členskému státu bez předchozí žádosti v okamžiku, kdy jsou tyto informace k dispozici, kdežto u druhého případu jsou sdělovány v pravidelných předem stanovených intervalech.

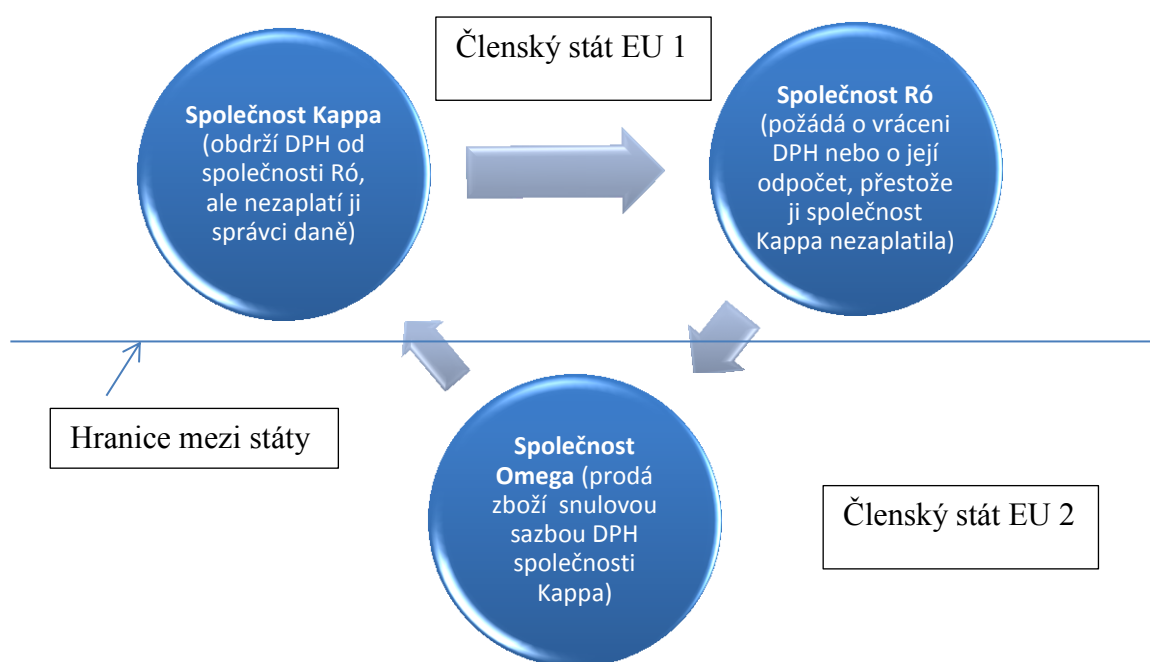
²⁰ NERUDOVI, Danuše. *Harmonizace daňových systémů zemí Evropské unie*. 3. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2011. 148 s. ISBN 978-80-7357-695-0.

²¹ Tamtéž.

²² ŠIROKÝ, Jan. *Daně v Evropské unii*. 6 vyd. Praha: Linde, 2013. 392 s. ISBN 978-80-7201-925-0.

například zpátky společnosti Omega, aby byl zachován kolotočový efekt. Společnost Ró není povinná odvést daň na výstupu z důvodu osvobození od této daně.

V praxi jsou kolotočové podvody daleko komplikovanější a často jsou do nich zahrnuty i nevinné subjekty, jež ani netuší, že byli do podvodu zataženi. Takovýmto subjektům se říká „nárazníkové společnosti“ a jejich úloha je jasná, mají poskytnout důvěryhodnost podvodným transakcím a odvrátit pozornost správců daně.²³ Nejjednodušší model kolotočového podvodu je zachycen v Grafu č. 2.1.

Graf č. 2.1: Schéma kolotočového podvodu²⁴

2.5 DPH jako vlastní zdroj rozpočtu Evropské unie

Na rozdíl od rozpočtů mezinárodních organizací či státních rozpočtů vykazuje rozpočet Evropské unie určitá specifika. Rozpočet Evropské unie je tvořen z vlastních příjmů, tedy částek nezávislých na příspěvcích členů organizace, kdežto rozpočty standardních mezinárodních organizací nejsou založeny na získávání vlastních příjmů. Rozpočet Evropské unie slouží pouze jako doplňkový zdroj, který funguje souběžně s rozpočty jednotlivých státních rozpočtů členských zemí.

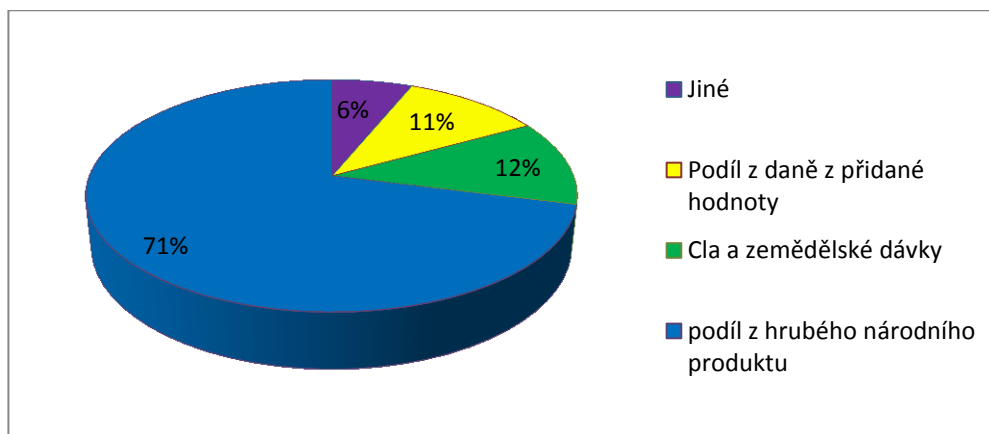
²³ MAJERČÍKOVÁ, Andrea. *Kolotočové podvody v rámci EU*. Brno, 2011. Bakalářská práce. Vysoké učení technické v Brně, Fakulta podnikatelská, Ústav financí.

²⁴ Vlastní zpracování na základě výše uvedené Bakalářské práce.

2.5.1 Historický vývoj rozpočtu EU

Od vzniku Evropského společenství v roce 1951 byly zavedeny jako zdroj rozpočtu tzv. vlastní příjmy, které vznikly z dávek z výroby uhlí a oceli. Odlišný model byl aplikován při založení Evropského hospodářského společenství a Evropského společenství pro atomovou energii. Zde byla Společenství financovaná z příspěvků členských států.²⁵

Na základě rozhodnutí Rady došlo v roce 1970 k nahrazení finančních příspěvků členských zemí za vlastní zdroje Společenství. Vlastní příjmy lze rozčlenit do čtyř hlavních kategorií. První dvě kategorie vlastních příjmů jsou již tradičními zdroji rozpočtu Společenství od roku 1971. Jedná se o zemědělské dávky a výnosy z cla. Zemědělské dávky se skládají z dávek vybíraných od producentů cukru a dávek uvalených na zemědělské produkty dovážených ze třetích zemí do Evropského Společenství. Clo je uvaleno na zboží vstupující do vnitřního trhu.²⁶ V důsledku postupující liberalizace světového obchodu dochází k poklesu hodnoty těchto tradičních zdrojů, a proto logicky stoupá význam dalších zdrojů rozpočtu, jimiž je odvod procenta národního výnosu daně z přidané hodnoty a příspěvek z hrubého národního produktu.²⁷ Velikost jednotlivých položek příjmové stránky rozpočtu EU za rok 2012 je zachycen v Grafu č. 2.2. Zde lze jasně vidět, že největší položkou příjmů jsou příspěvky z hrubého národního produktu. Cla a zemědělské dávky se již od roku 2009 vykazují společně.

Graf č. 2.2: Struktura příjmové stránky rozpočtu EU v roce 2012 (v %)²⁸

²⁵ FIALA, Petr a Markéta PITROVÁ. *Evropská unie*. 2 vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2009. 803 s. ISBN 978-80-7325-180-2.

²⁶ ŠIROKÝ, Jan. *Daně v Evropské unii*. 6 vyd. Praha: Linde, 2013. 392 s. ISBN 978-80-7201-925-0.

²⁷ FIALA, Petr a Markéta PITROVÁ. *Evropská unie*. 2 vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2009. 803 s. ISBN 978-80-7325-180-2.

²⁸ Vlastní zpracování na základě European Commission. *EU expenditure and revenue* [online]. European Commission [cit. 2014-01-01]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/budget/figures/interactive/index_en.cfm.

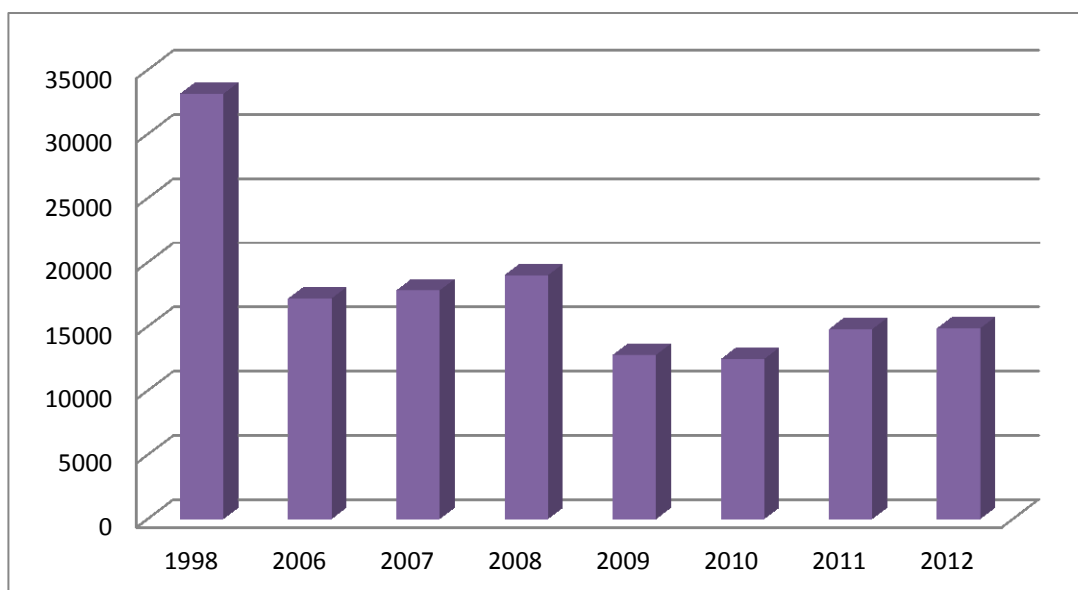
2.5.2 Vývoj DPH v rámci rozpočtu

Již výše zmíněným zdrojem příjmů rozpočtu je dávka z daně z přidané hodnoty, která je často označována jako „nepravá daň Společenství“, a to z důvodu nerovnoměrného zatížení členských států a neprůhlednosti výpočtu jednotlivých členských příspěvků.²⁹ Ovšem výhody plynoucí z prosazení toho zdroje příjmů byly následující: šlo o jedinou daň, jež byla schválena členskými státy k použití pro účely financování rozpočtu, a také se jednalo o dostatečný výnosný zdroj s poměrně nízkými inkasními náklady.

V roce 1970 byla stanovena velikost odvodu z harmonizovaného vyměřovacího základu DPH jednotlivých členských zemí jako určité procento, jež nemá překročit hranici 1 %. V následujících letech 1979-1985 byla uplatňována hodnota jednoho procenta. Později v roce 1986 došlo o navýšení odvodu z 1 % na 1,4 % z vyměřovacího základu DPH. Omezení velikosti odvodu z DPH bylo zavedeno na základě Bruselské dohody z roku 1988. Ta stanovila maximální výši harmonizovaného základu na 55 % hrubého národního produktu dané členské země. Na základě dohody z Edinburghu v roce 1992 bylo rozhodnuto snížení velikosti odvodů z DPH na 50 % hrubého národního produktu a také snížení velikosti odvodu z DPH na 1 % z původních 1,4 %.³⁰ Mezi roky 2002 a 2003 se snížila sazba na 0,75 % z DPH a od roku 2004 znovu klesla dokonce na 0,5 %. Ve finanční perspektivě 2007-2013 je stanovena sazba v hodnotě 0,30 % s výjimkou Nizozemska (0,10 %), Švédska (0,10 %), Německa (0,15 %) a Rakouska (0,225 %). Vývoj příspěvku daně z přidané hodnoty v průběhu let 1998-2012 zachycuje Graf č. 2.3.

²⁹ FIALA, Petr a Markéta PITROVÁ. *Evropská unie*. 2. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2009. 803 s. ISBN 978-80-7325-180-2.

³⁰ ŠIROKÝ, Jan. *Daně v Evropské unii*. 6. vyd. Praha: Linde, 2013. 392 s. ISBN 978-80-7201-925-0.

Graf č. 2.3: Výše příspěvku z daně z přidané hodnoty v letech 1998-2012 (v milionech EUR)³¹

2.6 Budoucnost daně z přidané hodnoty

Dlouho proklamovaným cílem je přechod z principu země určení na princip země původu. Při realizaci tohoto principu by došlo k zavedení jednotné sazby popřípadě jednotných sazeb daně v celé Evropské unii. Ovšem lze předpokládat, že stávající princip země určení bude nadále zachován, a to z důvodu neochoty vlád členských zemí ke sjednocení sazeb a také z důvodu, že se tento princip již osvědčil.

Zajímavým projektem, jenž byl zaveden na základě rozhodnutí Evropského parlamentu a Rady, je Fiscalis 2013. Jedná se o víceletý akční program Evropského společenství, jež se týká daní jako celku a navazuje na úspěšný program Fiscalis 2003-2007. V obecné rovině je cílem programu zlepšit fungování systémů zdanění na vnitřním trhu, přičemž konkrétních cílů je zde několik. Prvním z nich je snížení administrativního břemene nejen u správců daně, ale i u zdaňovaných osob. Velice důležitým cílem je také zajištění efektivní a účinné výměny informací v oblasti daní z příjmů a majetku, spotřebních daní a daně z přidané hodnoty. A v neposlední řadě je cílem daného programu zamezování daňových podvodů.

³¹ Vlastní zpracování dle KÖNIG, Petr a kol. *Rozpočet a politiky Evropské unie: příležitost pro změnu*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009. s. 9-14. ISBN 978-80-7400-011-9. (roky 1998, 2006, 2007) a dle European Commission. *EU expenditure and revenue* [online]. European Commission [cit. 2014-01-01]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/budget/figures/interactive/index_en.cfm. (2008-2013)

Hodně si Komise slibuje od projektu zřízeného na základě nařízení č. 904/2010 o správní spolupráci a boji proti podvodům v oblasti daně z přidané hodnoty. Jedná se o zřízení elektronické sítě Eurofisc, pomocí níž bude docházet k výměně informací mezi členskými státy Evropské unie. Eurofisc má také vytvářet strategie, jež umožní předcházet možným rizikům kolotočových podvodů.

Dalším rozpracovaným projektem Komise je „One-Stop Shop“, jež by zjednodušil daňové povinnosti subjektů hlavně v případech, kdy je povinnosti placení DPH v zemi spotřeby. Cílem projektu je důležitá právní úprava, která by zapříčinila zavedení jediného daňového identifikačního čísla pro daný subjekt. Ten už by se nemusel po dosažení limitu povinně registrovat v zemi spotřeby, ale stačila by mu registrace ve vlastním státě.³²

2.7 Dílčí závěr

Jak již bylo zmíněno na začátku této kapitoly, daňová harmonizace je úzce provázána s myšlenkou jednotného vnitřního trhu. Bez spolupráce v oblasti daňové problematiky by v rámci jednotného trhu přetrvávaly překážky a omezení volného pohybu 4 svobod (zboží, služeb, kapitálu a osob). Daň z přidané hodnoty je všeobecnou daní ze spotřeby, jež má vliv na zboží a služby, s nimiž se obchoduje na území jednotného trhu. Proto je daň z přidané hodnoty nejvíce harmonizovanou daní v EU.

V období zmítaném hospodářskou a finanční krizí dochází v mnoha členských zemích ke zvyšování sazby daně z přidané hodnoty. Na to reaguje Zelená kniha o budoucnosti DPH: Pro jednodušší, stabilnější a účinnější systém DPH, která uvádí, že v mnoha členských zemích je často hlavní zdrojem daňových příjmů právě daň z přidané hodnoty. Poukazuje na fakt, že od roku 1995 do roku 2008 došlo k nárůstu příjmů DPH v rámci celkových vnitrostátních příjmů až o 12 %. V knize se uvádí, že je načase kriticky zhodnotit systém DPH a je třeba zlepšit ekonomickou činnost a stabilitu systému, aby došlo ke snížení nákladů pro správce daně a daňové poplatníky. Takové snížení nákladů by zvýšilo čistý příjem do státní pokladny a v globálním měřítku by to vedlo i k návratu růstu, ovšem za předpokladu, že by se systém DPH dokázal přizpůsobit změnám technologického a hospodářského prostředí a odolal by podvodným útokům. Zelená kniha předkládá otázky a zavádí rozsáhlou veřejnou konzultaci o fungování současného systému DPH a případných budoucích úprav.³³

³² ŠIROKÝ, Jan. *Daně v Evropské unii*. 6 vyd. Praha: Linde, 2013. 392 s. ISBN 978-80-7201-925-0.

³³ EVROPSKÁ KOMISE. *Zelená kniha o budoucnosti DPH: Pro jednodušší, stabilnější a účinnější systém DPH*. [online]. 2010. European Commission [1. 1. 2014]. Dostupné z: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:0695:FIN:CS:PDF>.

3 Vývoj ekonomické krize v zemích Evropské unie

Před necelými šesti lety (2008) došlo k bankrotu známé banky Lehman Brothers, jež představuje symbolický počátek propuknutí finanční krize ve Spojených státech amerických. Dick Cheney viceprezident USA v roce 2009 odpověděl na otázku, proč se nepodařilo předvídat tuto finanční krizi, takto: „*Nikdo nebyl dostatečně chytrý, aby na to přišel. Myslím, že nikdo nevěděl, že krize přichází.*“³⁴ To ovšem nebyla pravda. Mezi lidi, kteří před finanční krizi varovali, patří například Nouriel Roubini. Ten předpovídal, že národní ekonomika utrpí propad a následný krach na trhu s nemovitostmi, jenž může vést až k systémovému problému celého finančního systému. Dnes je již známo, že se jeho prognózy naplnily a finanční krize nezasáhla pouze USA, ale díky globalizaci se dostala do celého světa. V následujících podkapitolách jsou popsány počátky finanční krize v USA, kdy jsou obecně nastíněny příčiny a samotný průběh krize, a dopady finanční krize na země Evropské unie.

3.1 Příčiny a průběh finanční krize v USA

Příčina finanční krize je často připisována na vrub neschopnosti lidí splácet jejich hypotéky. Jedná se však o chybné vysvětlení. Nestandardní rizikové hypotéky částečně mají na svědomí vznik bubliny na trhu nemovitostí, ale především tento problém vznikl na základě špatně nastaveného systému. Příčiny krize můžeme hledat i ve strukturálních změnách ekonomiky, jež proběhly v minulosti. Podíl viny nese i desetiletí vládní politiky, která dávala zelenou vlastnímu bydlení. Finanční systém se stal křehkým a náchylným ke zhroucení na základě toho, že po celá léta federální regulátoři zavírali oči před nově vznikajícím stínovým bankovním systémem.³⁵

3.1.1 Realitní dluhová bublina

V USA jsou spotřeba a investice kriticky závislé na výdajích nejslabších příjmových skupin. Za těchto okolností by pokles reálných mezd vyvolal krizové tendence v ekonomice v důsledku omezování celkových výdajů na spotřebu. Od roku 1999-2005 se reálné příjmy průměrných domácností nepřetržitě propadaly, což vedlo domácnosti ke kompenzaci zvýšením přesčasů a úvazků. V roce 2003 se průměrné spotřební výdaje na osobu ve skupině dolních 60 procent amerických domácností rovnaly jejich nezdánitelným příjmům nebo je i převyšovaly. Spotřební výdaje stoupaly v USA mnohem rychleji než příjmy, čímž vzrostl podíl celkového spotřebitelského zadlužení vůči disponibilním příjmům. Podíl nesplacených

³⁴ ROUBINI, Nouriel a Stephen MIHM. *Krizová ekonomie, budoucnost finančnictví v kostce*. Praha: GRADA Publishing, 2011. s. 7. ISBN 978-80-247-4102-4.

³⁵ Tamtéž.

spotřebitelských dluhů byl v roce 1975 na 62 % a během posledních tří desetiletí se téměř zdvojnásobil a to na hodnotu 127 % v roce 2005.

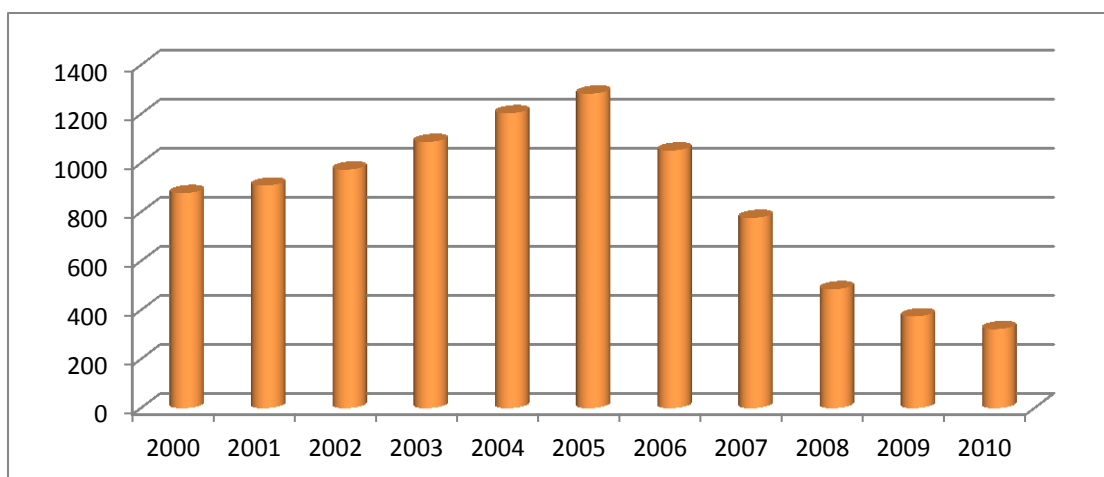
Největší podíl zadlužení rodin spadá do skupiny primárního bydlení, přičemž tento dluh neustále roste. Ve snaze pokrýt své spotřební výdaje se vlastníci domů ve stále větší míře uchýlovali k hypotečním půjčkám. Na základě takového chování došlo mezi říjnem a prosincem roku 2005 k vzrůstu čisté hodnoty hypotečních půjček o 1,1 bilionů dolarů a celková úroveň splatného hypotečního dluhu se zvýšila na 8,66 bilionu dolarů. Tato suma zastupovala 69,4 procent amerického hrubého domácího produktu. Takovéto zadlužování bylo zapříčiněno snahou zadlužujících se rodin zachovat si svou životní úroveň.

Příčinou navýšení dluhů jsou historicky nízké úrokové sazby, jež usnadnily splácení úvěru.³⁶ Od roku 2003 klesla sazba hypotečního úvěru s 30 letou fixací na 5,50 %, s 15 letou fixací na 5,00 % a u hypoték s pohyblivou mírou až na 3,50 %. Právě hypotéky s pohyblivou úrokovou sazbou vyvolaly americkou hypoteční krizi. Hypotéky s fixací na 15 a 30 let jsou velmi stabilní a lidé si jsou vědomi, jak velkou částku budou muset z rodinného rozpočtu vyhradit na splacení hypotéky za 5 nebo 10 let. Lidé, kteří si pořídí hypotéku s pohyblivou úrokovou sazbou, sice obecně zaplatí méně než u hypotéky s fixní sazbou, ale nemohou si být jistí, jestli budou schopni splácet hypotéku i 5 let po jejím sjednání. Díky poklesu úrokových sazeb si sjednávali hypotéky i lidé, jež by za normální situace neměli na vlastní bydlení dostatek finančních prostředků. Zarážející je, že téměř nedocházelo ke kontrolám bonity klienta žádajícího o úvěr.

Na trhu nemovitostí se v USA v roce 2002 prodalo 973 000 nových rodinných domů. V roce 2003 to bylo již 1 086 000 nových domů a v následujícím roce se počet prodaných domů vyšplhal až na 1 203 000.³⁷ Vývoj prodaných nových domů je vyobrazen v Grafu č. 3.1.

³⁶ FOSTER, B. J. a Fred MAGDOFF. *Velká finanční krize: příčiny a následky*. Všeň: Grimmus, 2009. 160 s. ISBN 978-80-902831-1-4.

³⁷ Tamtéž.

Graf č. 3.1: Počet prodaných nových rodinných domů v USA (v tis.)³⁸

Nenarůstal jen počet prodaných nemovitostí, ale také jejich cena, jež v roce 2001 byla na hodnotě 175 000 dolarů a do roku 2005 vystoupala na hodnotu 241 000 dolarů. Od roku 2002 až do roku 2005 došlo k nárůstu počtu prodaných nemovitostí a růstu jejich nominální ceny o 18 %. Aby příjmy amerických domácností korespondovaly s růstem objemu nakoupených nemovitostí, musely by se zvýšit o stejné procento, tedy o 18 %. K nárůstu příjmu sice došlo a to přibližně o 5 až 6 %, ale zbytek tvořily „příjmy na dluh“, což logicky vedlo ke vzniku bubliny náchylné ke splasknutí. Přibližná hodnota bubliny se odhaduje na 730 000 rodinných domů, které by nikdo nekoupil a ani nikdo nepostavil bez levných hypoték.³⁹ Postupný růst bubliny nových domů na trhu je vyobrazen v Tab. č. 3.1.

	2001	2002	2003	2004	2005	Σ 2001-2005
Skutečně prodané nové domy	908	973	1 086	1 203	1 283	5 453
Nové domy prodané bez zadlužení	908	926	945	964	980	4 723
Bublina na trhu	0	47	141	239	297	730

Tab. č. 3.1: Výpočet bubliny nových nemovitostí na trhu USA (v tis.)⁴⁰

³⁸ Vlastní zpracování dle ZEMÁNEK, Josef. Hypoteční krize v USA. Příčiny, průběh, následky (2. díl). In: *Euroekonom* [online]. 29. 2. 2008 [cit. 2014-03-09]. Dostupné z: <http://www.euroekonom.cz/analyzy-clanky.php?type=jz-usa-hypoteky2>.

³⁹ Tamtéž.

⁴⁰ Vlastní zpracování dle ZEMÁNEK, Josef. Hypoteční krize v USA. Příčiny, průběh, následky (2. díl). In: *Euroekonom* [online]. 29. 2. 2008 [cit. 2014-03-09]. Dostupné z: <http://www.euroekonom.cz/analyzy-clanky.php?type=jz-usa-hypoteky2>.

3.1.2 Sekuritizace

Další z příčin krize byla snaha o finanční inovaci v rámci poskytování úvěru, jež vedla k tzv. sekuritizaci. Původně byl koncept poskytování úvěru na bydlení založen na modelu „poskytnutí a držení“ (originate and hold). Subjekt požádal banku o hypotéku a banka mu půjčila peníze. Posléze už jen vybírala od subjektu splátky jistiny a úroků.

V sedmdesátých letech došlo k finanční inovaci a Vládní národní hypotéková asociace (Ginnie Mae) vytvořila první cenné papíry zajištěné hypotékami. Systém sekuritizace byl založen na sdružení hypoték do společného fondu a následného vydání dluhopisů investorům.⁴¹ Cenné papíry se již neemitovaly v bankách, ale ve speciálních institucích tzv. special purpose vehicle (SPV) zřízených právě za tímto účelem. SPV na nelikvidní aktiva emitují cenné papíry a následně je prostřednictvím soukromých nabídek nebo na volném trhu prodávají investorům.⁴² Ti zaplatí asociacím předem uhrazenou paušální částku a na oplátku získají podíl na značném množství výnosů od subjektů, jež splácejí své hypotéky. Ze systému „poskytnutí a držení“ se nyní úvěr „poskytl a převedl“. Banky na základě nového systému již nemuseli čelit důsledkům poskytnutí nekvalitních úvěrů, což vedlo k menší motivaci řádně sledovat rizikovost poskytovaných hypoték. Snažily se, prodat co nejrychleji, co nejvíce hypoték, aby získali peníze na poskytnutí dalších úvěrů.

V devadesátých letech se tento systém stával, čím dál tím větší samozřejmostí a již nedocházelo k podrobnému zkoumání půjček.⁴³ Držení cenného papíru krytého hypotékou s sebou přináší určitou míru rizika (majitel domu přestane splácet úvěr), proto došlo k zavedení nástroje CDO (Collateralized debt obligations) neboli zajištění dluhové obligace. CDO se obvykle prodávají v tranších, jež mají rozdílnou výnosnost a s tím spojené riziko. S tranšemi označenými AAA (senior tranše) je spojeno nejnižší riziko a nejnižší výnosnost a mají jako první nárok na příjmy před tranšemi označenými písmeny B nebo C (junior tranše).⁴⁴

Tento systém stál na vratkých základech. Často docházelo k tomu, že ratingová agentury, jež měly hodnotit bezpečnost finančních produktů, nadhodnocovaly jejich kvalitu. Na základě

⁴¹ ROUBINI, Nouriel a Stephen MIHM. *Krizová ekonomie, budoucnost finančnictví v kostce*. Praha: GRADA Publishing, 2011. 296 s. ISBN 978-80-247-4102-4.

⁴² DOLEJŠOVÁ Iva. *Finanční krize v USA a její dopad na evropské trhy*. Brno, 2011. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Ekonomicko-správní fakulta, Finanční podnikání.

⁴³ ROUBINI, Nouriel a Stephen MIHM. *Krizová ekonomie, budoucnost finančnictví v kostce*. Praha: GRADA Publishing, 2011. 296 s. ISBN 978-80-247-4102-4.

⁴⁴ DOLEJŠOVÁ Iva. *Finanční krize v USA a její dopad na evropské trhy*. Brno, 2011. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Ekonomicko-správní fakulta, Finanční podnikání.

takového jednání se toxický odpad proměnil v pozlacený cenný papír, přestože hypoteční portfolio bylo nadále stejně riskantní. Ratingové agentury tak činily na základě tučných odměn a příslibu budoucí spolupráce. Pokud by poskytovaly realistický odhad na dané finanční produkty, pak by mohly přijít o současné provize a budoucí odměny.

Tato finanční inovace na základě postupného rozložení úvěrového rizika a jeho přenosu po celém světě za přispění ratingových společností vedla k zamoření systému nelikvidními finančními nástroji.

3.1.3 Morální hazard

Za vznik současné krize mohou také chybné přístupy finančních firem. Morální hazard sehrál v současné finanční krizi podstatnou roli. Lze jej definovat jako ochotu subjektů podstupovat jakékoli riziko, jelikož důsledky takového jednání ponese někdo jiný. Aplikací takového jednání docházelo k tomu, že hypoteční makléř, který bance vědomě smluvil lhářský úvěr, byl za své úsilí odměněn a dokonce nenesl žádnou odpovědnost za to, co se v budoucnu může stát se sjednanou hypotékou. Také obchodník, jenž vsadil na CDO velkou sumu peněz, a uspěl, byl štědře odměněn. V případě, že došlo k selhání, pak obchodník sice dostal výpověď, ale i odchodné za jeho působení ve firmě. Problém, jenž svým jednáním způsobil se tak přenesl na společnost, která ho zaměstnávala.

Ve finančních službách firmy odměňují obchodníky a bankéře pomocí systému ročních prémie za odvedený výkon a ne na základě standartního platu. Investiční banky jako Bear Stearns, Golden Sachs, Lehman Brothers, Merrill Lynch a Morgan Stanley v posledních letech vyplácely stále závratnější částky na tyto odměny. Pět výše zmíněných firem vyplatilo v roce 2005 na daných prémiech 25 miliard dolarů. O rok později to bylo již o 11 miliard víc a v roce 2007 vyplatili dokonce 38 miliard dolarů. Podíl prémie tak tvořil průměrně až 60 % celkového platu makléřů. Takový to systém se zaměřil na krátkodobé zisky během roku a podporu riskování a nadměrného zadlužování. Důsledky jednání těchto hazardérů pak neodnese nikdo jiný, než americký daňový poplatník.

3.1.4 Průběh krize

Počátky hypoteční krize lze spatřit již v roce 2006, kdy se trh s bydlením začal vyrovnávat, a ceny domů přestaly růst. To bylo zapříčiněno převyšující nabídkou nového bydlení nad poptávkou a také prodražováním úrokové sazby hypoték. Neobvykle vysokou míru nesplacených závazků začaly vykazovat rizikové hypotéky poskytnuté v roce 2005 a 2006. A to z důvodu nemožnosti použití refinancování, které záviselo právě na růstu cen

domů. Lidé proto nebyli schopni platit a splácet své závazky, což vytvořilo první trhliny v systému.⁴⁵

Další problém se odehrál na konci července 2007, kdy musela investiční banka Bear Stearns uzavřít své dva hedgeové fondy. Fondy začaly být ztrátové z důvodu investice do nelikvidních rizikových CDO, které je přivedly k insolvenční. Následně zbankrotoval jeden z největších poskytovatelů úvěru v USA American Home Mortgage.

Ani Evropě se problémy nevyhnuly. Devátého srpna musela největší banka ve Francii BNP Paribas zmrazit výběry ze svých fondů z důvodu nemožnosti ocenit svá aktiva. Evropská centrální banka se proto rozhodla vložit do bankovního systému 95 miliard EUR, aby došlo k navýšení likvidity.

Další americký poskytovatel hypoték se dostal do problémů, a tak se FED rozhodl ke snížení diskontní sazby o 50 bazických bodů⁴⁶. Tento krok měl pomoci bankám vypořádat se s potížemi jejich likvidity. K očekávanému účinku však nedošlo. Spousta bank na celém světě měla problémy kvůli rizikovým hypotékám. Díky nepřehlednému trhu s CDO se vytvořilo prostředí, ve kterém bylo těžké rozlišit, která z bank drží toxický odpad a s ním spojené velké riziko úpadku. Banky si přestaly důvěřovat a došlo k značnému poklesu likvidity na mezibankovních trzích.

Banka Merrill Lynch šokovala své investory v říjnu roku 2007. Prohlásila tehdy, že ve svém třetím čtvrtletí zaznamenala ztrátu jedné miliardy dolarů ve spojení s rizikovými hypotékami a ztrátu přibližně sedmi miliard dolarů v souvislosti s CDO. Finanční sektor se během podzimu 2007 potýkal s problémem ztrát miliard dolarů z cenných papírů, půjček a derivátů, jež zajišťovaly nemovitosti.

I v roce 2008 pokračovalo snižování cen nemovitostí a do problémů se dostala investiční banka Bear Stearns. Investovala ve velkém množství do sekuritizovaných produktů a tak se přivedla k bankrotu. Banka byla převzata za prodejní cenu 2 dolary za akcii skrz banku JP Morgan. K této fúzi došlo za asistence FEDu, jenž pokryl méně likvidní aktiva částkou 30 miliard dolarů. Pokud by FED u této fúze neasistoval, pak by se zřejmě neuskutečnila a došlo by k řetězové situaci, jež by mohla zapříčinit hlubokou recesi. Přestože lze tento zásah hodnotit jako správný, to, že byl zaplacen z kapes daňových poplatníků, již tak pozitivní není. Do podobných problémů se dostala i Countrywide Financial, která byla zachráněna na základě hotovostních vkladů Bank of America. Kolabující poskytovatelé hypoték Freddie

⁴⁵ ROUBINI, Nouriel a Stephen MIHM. *Krizová ekonomie, budoucnost finančnictví v kostce*. Praha: GRADA Publishing, 2011. 296 s. ISBN 978-80-247-4102-4.

⁴⁶ Bazický bod označuje jednu setinu procenta (1 % = 100 bazických bodů) a udávají se jimi např. úrokové míry.

Mac a Fannie Mae byli převzati státem. Jejich pěti biliónové investice v hypotékách totiž představovaly téměř polovinu trhu s nemovitostmi v USA.

Asi nejvíce se finanční krize zapsala do podvědomí lidí při zkrachování investiční banky Lehman Brothers. V rámci banky docházelo k porušování interních předpisů, jež se týkaly přijatelných rizik. Díky chybným spekulacím v oblasti nemovitostí v průběhu roku 2008 vykazala banka ztrátu ve výši sedmi miliard dolarů. Dne 15. září došlo k největšímu bankrotu v historii USA, tím byl pád investiční banky Lehman Brothers. Tento bankrot prohloubil nedůvěru a paniku na finančním trhu.

FED nepomohl zachránit Lehman Brothers z několika důvodů. Na rozdíl od Bear Stearns nešlo o ohrožení celého finančního systému, ale jen o zhroucení jediné instituce. Na trhu také neexistovala žádná společnost, která by byla ochotna ji převzít. Odhad byl, že krach banky je finančními subjekty očekáván, proto dopady na finanční systém budou zvládnutelné.

Na podzim 2008 propuká finanční krize po celém světě díky investovaným prostředkům do CDO. Banky jednotlivých států poskytují půjčky na podporu bankrotujících podniků a řešení se snaží nalézt i mezinárodní instituce. Krize se postupně přenáší i do reálného hospodářství. Vzrůstá nezaměstnanost, dochází k poklesu hrubého domácího produktu napříč celým světem a ekonomiky se propadají do recese.⁴⁷

3.2 Dopad krize na země Evropské unie

Hospodářská a finanční krize původně odstartovala při prasknutí bubliny rizikových hypoték v USA a vyvrcholil pádem investiční banky Lehman Brothers v roce 2008. „*Nicméně nerovnováhy, které vznikly v rámci eurozóny⁴⁸ před vypuknutím krize (vysoké veřejné zadlužení a schodky veřejných rozpočtů, makroekonomické nerovnováhy, doprovázené zvětšujícími se rozdíly v konkurenceschopnosti), ztížily některým státům EU možnost efektivně reagovat na finanční krizi a zároveň na vznikající krizi dluhovou.*“⁴⁹ Řada evropských bank se potýkala s vážnými obtížemi a vznikl začarovaný kruh, kdy si banky přestaly půjčovat navzájem. Taková to situace vyústila k nedostatečné nabídce úvěrů, přičemž následovala krize důvěry a pokles objemu půjček na mezibankovním trhu.

Evropské instituce a státy čelily nejhorší krizi za posledních dvacet let. Musely začít spolupracovat, aby vyřešily okamžité problémy související s dluhovou krizí, jež zasáhla

⁴⁷ KUBÍKOVÁ, Barbora. *Hlavní příčiny světové ekonomické a finanční krize*. Praha, 2013. Bakalářská práce. Bankovní institut vysoká škola Praha.

⁴⁸ Eurozóna označuje státy EU, které přijaly za svou zákonitou měnu euro.

⁴⁹ EVROPSKÁ KOMISE. *Politiky Evropské unie: Hospodářská a měnová unie a euro*. Lucemburk: Úřad pro publikace Evropské Unie, 2013. 16 s. ISBN 978-92-79-23920-5. Dostupné také z: http://europa.eu/pol/emu/flipbook/cs/files/na7012001csc_002.pdf.

hlavně Řecko, Irsko a Portugalsko a zavedly opatření zabráňující vzniku podobné krize v budoucnosti. Podmínkou pro obnovení hospodářského růstu byl stabilní bankovní sektor a míra veřejného zadlužení nevymykající se kontrole.⁵⁰

3.2.1 Finanční krize v EU a krize eurozóny

Problémy na americkém hypotečním trhu způsobily nedůvěru. Bylo těžké odhadnout, které z bank utopily peníze v toxických úvěrech a které jsou solventní. Nejistota na americkém trhu se dotýkala i řady evropských bank, které investovaly ve Spojených státech. Obrovské potíže potkaly banku Northern Rock ve Velké Británii, když zde v září 2007 proběhl první britský run po více než sto letech. Tamější vláda musela nakonec banku znárodnit. Nebyla však jediná, podobným problémům v menší míře čelily i banky po celé Evropě. Na tuto situaci zareagovaly evropské vlády tím způsobem, že začaly poskytovat záruky za úvěry, aby zvýšily důvěryhodnost jednotlivých bank a byl jim umožněn přístup k dalším půjčkám.

Po pádu Lehman Brothers v září 2008 kolabují v Evropě nejen banky, ale v některých zemích i celý systém. Mezinárodní měnový fond označil kolaps islandského bankovního systému za největší svého druhu v historii. Samotná finanční krize byla v některých zemích posílena o prasknutí domácí hypoteční bubliny. Například u Irska a Španělska došlo po vstupu do eurozóny ke stanovení nejnižších úrokových sazeb v historii, což zapříčinilo stavební boom. Následně pak musela irská vláda poskytnout státní pomoc dvěma největším bankám a třetí dokonce znárodnit.

Finanční krizí to nekončilo, následovala i ekonomická recese, jež se projevila v tlaku na rozpočty evropských států, které již tak byly značně destabilizované po záchraně bank. Mezi roky 2008 a 2009 vzrostl rozpočtový deficit členských států EU vůči HDP o více než 4 procentní body, a to na hodnotu 6,8 %. Vyšší deficity vykazovaly například Španělsko s 11,1 %, Spojené království s 11,4 % nebo Irsko s 14,3 %. Irsko pokračovalo v prohloubení deficitu státního v rozpočtu na neuvěřitelných 32,4 % HDP v roce 2010.

Během roku 2010 se zbytek světa začal pomalu vzpamatovávat z ekonomické krize, naproti tomu Evropa padala do dalších problémů. Krize upozornila na strukturální nedostatky eurozóny, kdy její měkké nástroje k vynucování společných pravidel nedokázaly zabránit některým vládám v tom, aby vedly nezodpovědnou hospodářskou politiku. Mezi takové země patřily jižní státy eurozóny. Začaly utrácet peněžní prostředky nad rámec svých

⁵⁰ Tamtéž.

ekonomických možností díky zavedení společné měny, jež jim přinesla vyšší důvěru trhů. Řecko dokonce zašlo tak daleko, že falšovalo hospodářské údaje zasílané do Bruselu.

Nedůvěra na trzích v kombinaci s velkými investicemi států na záchranu svých bank vedla investory k větší opatrnosti. To mělo za následek prudký nárůst úrokové míry, za kterou byli ochotni půjčovat rizikovým státům. Výnosy z dluhopisů všech členů se v prvních letech působení eurozóny pohybovaly relativně blízko výnosů z německých dluhopisů (považovány za nejméně rizikovou investici), tento trend se však nezachoval a docházelo k zvětšování daného rozdílu. Z toho vyplývalo, že zadlužování by státy stálo více peněz a v konečném důsledku by státy nebyly schopné své dluhy splácet. Někteří členové eurozóny se začaly potýkat s hrozbou bankrotu (tzv. suverénní default).

Řecko se stalo prvním postiženým státem. Nová řecká vláda oznámila manipulaci čísel týkající se deficitu státního rozpočtu za rok 2009, která byla způsobena jejími předchůdci. Po přehodnocení dat došlo k navýšení deficitu z původních 3,6 % HDP nejprve na 12,8 % a později dokonce na 13,6 %. Hodnověrnosti řeckých statistik byla poškozena. Na základě dané situace ratingové agentury přesunuly Řecko do spekulativního pásma. Tento krok zapříčinil neschopnost řecké vlády půjčit si peníze na financování chodu státu a splacení starých dluhů. Řecko se blížilo k hrozbě bankrotu, který by otřásl důvěryhodnost celé eurozóny. Hrozilo také riziko dominového efektu. A to z důvodu, že i další země se nacházely v podobné situaci jako Řecko a pokud by došlo k řeckému pádu, pak by mohla být snížena jejich důvěryhodnost.

Z počátku se v rámci eurozóny váhalo nad dalším krokem, zejména z důvodu ustanovených v Maastrichtské smlouvě. Ve zmíněné smlouvě byla ustanovena klauzule zakazující přebírání dluhů mezi členskými zeměmi, kterou Německo podmínilo svůj souhlas se společnou měnou. Protože Maastrichtská smlouva nenabízela dostatečně silné mechanismy, které by dokázaly zastavit státy před sklouznutím do dluhové pasti, započala se debata o pomoci zadluženým státům a o zpřísnění kontrolního systému eurozóny.

V květnu 2010 se nakonec členové eurozóny dokázali dohodnout na pomoci Řecku. Částka 110 miliard EUR byla poskytnuta Řecku, a to z jedné třetiny Mezinárodním měnovým fondem a ze dvou třetin státy EU, za přesně vymezených podmínek. Evropská unie

se na základě snižování ratingů dalších zemí (Portugalsko a Španělsko) rozhodla vytvořit dočasné nástroje⁵¹ na zajištění finanční pomoci členským státům.⁵²

3.2.2 Hospodářský růst

V reakci na ekonomickou krizi poklesl reálný HDP v zemích EU v roce 2009 o 4,5 %. Vliv krize byl viditelný i v Japonsku, kde v tom samém roce došlo ke snížení o 5,5 % nebo u USA, kde se HDP snížil o 2,8 % (viz Tab. č. 3.2). Při oživení v roce 2010 v EU se HDP změnil o 2,0 % v pozitivním směru. A růst pokračoval i v roce 2011, kdy došlo k navýšení HDP o 1,7 %. Naproti tomu došlo v letech 2010 a 2011 u USA a k výraznějšímu oživení než v EU. U Japonska došlo v roce 2011 k mírnému snížení reálného HDP o 0,5 % zřejmě z důvodu ničivého zemětřesení a tsunami v Tóhoku v březnu zmíněného roku.

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
EU	3,4	3,2	0,4	-4,5	2,0	1,7	-0,4	0,1
Japonsko	1,7	2,2	-1,0	-5,5	4,7	-0,5	1,4	1,8
USA	2,7	1,8	-0,3	-2,8	2,5	1,8	2,8	1,9

Tab. č. 3.2: Změna růstu HDP ve vybraných zemích (v % za rok)⁵³

Ve členských zemích EU byl růst reálného HDP značně odlišný (viz Tab. č. 3.3). V roce 2009 došlo ke snížení HDP ve všech členských zemích s výjimkou Polska. V následujícím roce se obnovil hospodářský růst u 22 zemí a tento trend pokračoval i v roce 2011, kdy růst zaznamenalo již 24 zemí EU. Největší tempo růstu zaznamenalo v roce 2011 Estonsko (9,6 %), Litva (6,0 %) a Lotyšsko (5,3 %). Naopak k poklesu hospodářského růstu došlo u Slovinska (0,7 %) a Portugalska (-1,3 %) a Řecka (-7,1 %).

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
EU-28	3,4	3,2	0,4	-4,5	2,0	1,7	-0,4	0,1
Eurozóna	3,3	3,0	0,4	-4,4	2,0	1,6	-0,7	-0,5
Belgie	2,7	2,9	1,0	-2,8	2,3	1,8	-0,1	0,2
Bulharsko	6,5	6,4	6,2	-5,5	0,4	1,8	0,0	0,6

⁵¹ Více o těchto nástrojích v podkapitole Plány a opatření v reakci na krizi.

⁵² KOZÁK, K., T. WEISS, H. SCHULZOVÁ a kol. *Dopady krize v euroatlantickém prostoru*. Praha: Dokořán, s.r.o., 2012. 295 s. ISBN 978-80-7363-444-5.

⁵³ Vlastní zpracování dle EUROSTAT. *Real GDP growth rate- volume* [online]. 2013 [cit. 2014-04-13]. Dostupné z: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=tec00115&plugin=1>.

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Česká republika	7,0	5,7	3,1	-4,5	2,5	1,8	-1,0	-0,9
Dánsko	3,4	1,6	-0,8	-5,7	1,4	1,1	-0,4	0,4
Estonsko	10,1	7,5	-4,2	-14,1	2,6	9,6	3,9	0,8
Finsko	4,4	5,3	0,3	-8,5	3,4	2,8	-1,0	-1,4
Francie	2,5	2,3	-0,1	-3,1	1,7	2,0	0,0	0,2
Chorvatsko	4,9	5,1	2,1	-6,9	-2,3	-0,2	-1,9	-1,0
Irsko	5,5	5,0	-2,2	-6,4	-1,1	2,2	0,2	-. ⁵⁴
Itálie	2,2	1,7	-1,2	-5,5	1,7	0,5	-2,5	-1,9
Kypr	4,1	5,1	3,6	-1,9	1,3	0,4	-2,4	-5,4
Litva	7,8	9,8	2,9	-14,8	1,6	6,0	3,7	3,3
Lotyšsko	11,0	10,0	-2,8	-17,7	-1,3	5,3	5,2	4,1
Lucembursko	4,9	6,6	-0,7	-5,6	3,1	1,9	-0,2	2,1
Maďarsko	3,9	0,1	0,9	-6,8	1,1	1,6	-1,7	1,1
Malta	2,6	4,1	3,9	-2,8	3,3	1,7	0,9	2,4
Německo	3,7	3,3	1,1	-5,1	4,0	3,3	0,7	0,4
Nizozemí	3,4	3,9	1,8	-3,7	1,5	0,9	-1,2	-0,8
Polsko	6,2	6,8	5,1	1,6	3,9	4,5	1,9	1,6
Portugalsko	1,4	2,4	0,0	-2,9	1,9	-1,3	-3,2	-1,4
Rakousko	3,7	3,7	1,4	-3,8	1,8	2,8	0,9	-
Řecko	5,5	3,5	-0,2	-3,1	-4,9	-7,1	-6,4	-3,9
Rumunsko	7,9	6,3	7,3	-6,6	-1,1	2,2	0,7	3,5
Slovensko	8,3	10,5	5,8	-4,9	4,4	3,0	18	0,9
Slovinsko	5,8	7,0	3,4	-7,9	1,3	0,7	-2,5	-1,1
Spojené království	2,8	3,4	-0,8	-5,2	1,7	1,1	0,3	1,9
Španělsko	4,1	3,5	0,9	-3,8	-0,2	0,1	-1,6	-1,2
Švédsko	4,3	3,3	-0,6	-5,0	6,6	2,9	0,9	1,5

Tab. č. 3.3: Změna růstu HDP v zemích EU (v % za rok) ⁵⁵

Po zevrubné analýze dat uplynulého desetiletí vyplývá očekávaný verdikt, a to že celková výkonnost hospodářství členských zemí EU v důsledku finanční a hospodářské krize klesla.

⁵⁴ K 26. 4. 2014 chybějící údaje za rok 2013 nebyly dostupné.

⁵⁵ Vlastní zpracování dle EUROSTAT. *Real GDP growth rate- volume* [online]. 2013 [cit. 2014-04-13]. Dostupné z: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=tec00115&plugin=1>.

Průměrné roční tempo růstu EU-27 dosahoval v období let 2002 až 2011 1,4 % a u eurozóny 1,2 %. K nejvyššímu růstu došlo v Litvě a na Slovensku (4,7 % za rok), za nimi bylo Lotyšsko (4,2 %), Estonsko (4,1 %), Polsko a Rumunsko (4,0 %). Naopak Itálie a Portugalsko dosáhly nejnižší tempa růstu, kdy došlo k propadu o 0,4 % za rok.

V rámci HDP z pohledu produkce byl v letech 2001 až 2011 ze všech činností největší položkou průmysl, u něhož došlo v roce 2011 k poklesu o 2,00 procentní body na 19,5 % HDP. Těsně za ním následoval obchod, doprava, stravovací a ubytovací služby, které představovaly 19,4 % HDP. Zdravotní péče, vzdělání a veřejná správa dosáhla 19,1 % HDP, kde naopak v roce 2011 došlo k nárůstu o 1,3 procentního bodu od roku 2001. Činnosti v oblasti nemovitostí reprezentovaly 10,3 % a profesní, technické a vědecké, podpůrné a administrativní služby (označované také jako služby pro podnikání) dosáhly 10,0 %. Stavebnictví představovalo 6,3 %, pojišťovací a finanční služby 5,7 % a komunikační a informační služby 4,5 %. Nejmenší podíl na HDP měly zábavní a ostatní služby s 3,5 % a lesnictví, zemědělství a rybářství s 1,7 %.

V roce 2011 činil podíl služeb na celkové hrubé přidané hodnotě 72,5 % ve srovnání s výsledkem v roce 2001, tak došlo k nárůstu o 2,3 %. Relativní významnost služeb byla obzvlášť vysoká v Belgii, Dánsku, Francii, na Kypru, Maltě, v Řecku a Spojeném království. Na služby připadly více než tři čtvrtiny celkové přidané hodnoty.

Hospodářskou a finanční krizí byly ovlivněny zejména čtyři činnosti. Průmysl zažil největší pokles, kdy přidaná hodnota klesla v letech 2007 až 2009 celkem o 13,8 % (v objemovém vyjádření). Stavebnictví zažilo nejdelší trvání poklesu, kdy se jeho produkce snížila o 10,4 % v letech 2007 až 2009. Pokles přidané hodnoty zaznamenaly také služby pro podnikání a rovněž doprava, obchod a stravovací a ubytovací služby. Tento pokles proběhl pouze v jednom roce (období 2008 až 2009), přesto však byl poklesem podstatným, a to o celých 7,3 % u služeb pro podnikání a o 5,7 % u výše zmíněných činností. Během krize došlo k nižšímu poklesu přidané hodnoty i u zemědělství, rybářství a lesnictví v letech 2009 a 2010 a u pojišťovacích a finančních služeb v letech 2010 a 2011.⁵⁶

3.2.3 Vývoj rozpočtového deficitu zemí eurozóny

V eurozóně došlo vlivem finanční krize v letech 2008-2009 k prudkému zhoršení rozpočtových pozic. Projevem bankovní krize i recese, včetně fiskální reakce na ně, bylo

⁵⁶ EVROPSKÁ KOMISE. *Národní účty a HDP* [online]. European Commission- Eurostat [cit. 2014-04-26]. Dostupné z: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php/National_accounts_and_GDP/cs.

především vynucené zvýšení vládních výdajů a v menší míře také pokles rozpočtových příjmů.

V roce 2009 se již vliv finanční krize plně promítl do státních rozpočtů a vyvolal zvýšení rozpočtových deficitů. Průměrná hodnota rozpočtového deficitu byla v eurozóně ve výši 6,3 % HDP, což je hodnota dvojnásobně přesahující maastrichtské kritérium. V zemích ohrožených dluhovou krizí byl vývoj rozpočtových deficitů ještě horší. Ve všech těchto zemích s výjimkou Itálie byl deficit vyšší než 10 % HDP, konkrétně v Řecku ve výši 15,4 % HDP, v Irsku v hodnotě 14,3 % HDP a ve Španělsku 11,1 % HDP.

Podle původních odhadů měl být rok 2010 z hlediska vývoje fiskální situace zlomem. Předpokládalo se, že bankovní krize byla zažehnána a že dojde k obnovení ekonomického růstu. Oba předpoklady se však ukázaly jako mylné. Přesto došlo k poklesu průměrného rozpočtového deficitu v eurozóně z původních 6,4 % HDP z roku 2009 na 6,0 % HDP. Deficit Irska, Řecka, Španělska a Portugalska, tedy zemí postižených dluhovou krizí, zůstal i v roce 2010 na neudržitelně vysoké úrovni. Irsko dosáhlo deficitu v neuvěřitelné výši, a to 32,4 % HDP následováno Řeckem s poněkud menším deficitem v hodnotě 10,5 % HDP. Ve Španělsku a Portugalsku došlo ke snížení deficitu na úroveň okolo 9 % HDP. Ostatní země v eurozóně s výjimkou Estonska, Finska a Lucemburska překročily referenční hodnotu 3 % HDP maastrichtského kritéria.

V letech 2011 až 2013 docházelo postupně ke snižování průměrné hodnotě rozpočtového deficitu v eurozóně. V rámci zemí postižených dluhovou krizí došlo také k poklesu deficitu rozpočtů. K roku 2013 vykázalo nejnižší deficit z těchto zemí Portugalsko, a to v hodnotě 3,2 % HDP, což je pokles o 5,9 procentních bodů oproti roku 2010. Španělsko vykázalo v roce 2013 deficit ve výši 5,3 % HDP a od roku 2010 tedy došlo k poklesu o 3,9 procentních bodů. Největší pokles od roku 2010 uvedlo Irsko, kdy z deficitu ve výši 32,4 % HDP dokázalo k roku 2013 snížit deficit na 7,8 % HDP, tedy došlo ke snížení o neuvěřitelných 24,6 procentních bodů.⁵⁷

3.2.4 Plány a opatření v reakci na krizi

Reakce na finanční neklid zahrnovala snížení úrokových sazeb ze strany Evropské centrální banky, injekce likvidity a program reformy finančních trhů. EU navrhla na konci roku 2008 plán hospodářské obnovy, který přednesl iniciativy ke stimulaci reálné ekonomiky.

⁵⁷ DVOŘÁK, Pavel, Tomáš, PILAŘ a Iva, REŽNÁ. *Fiskální důsledky finanční krize*. Praha: Bankovní institut vysoká škola, a.s., 2012. 134 s. ISBN 978-80-7265-223-5.

V roce 2009 nabyl na účinnosti plán evropské hospodářské obnovy. Iniciování půjček a investic, obnova důvěry podniků a spotřebitelů, podpora a vytváření pracovních míst se staly hlavními prioritami. Plánem bylo zlepšit konkurenceschopnost Evropy, nejen k vymanění se z krize, ale také z důvodu posílené hospodářského růstu. Předpokládala se podpora v odvětvích „zelených“ technologií a dopravní infrastruktury, která podporují dlouhodobou hospodářskou činnost a zaměstnanost.

V plánu byly vymezeny čtyři klíčovými prvky. Prvním z nich je krátkodobé opatření na posílení dlouhodobé konkurenceschopnosti Evropy za pomoci investic do energetické činnosti k vytváření pracovních míst. Dále také investice do infrastruktury a vzájemného propojení za účelem podpořit účinnost a inovace, a také investice do čistých technologií s cílem podpořit průmyslová odvětví. Dalším klíčovým prvkem byla injekce do hospodářství vedoucí ke stimulu nejenom kupní síly, ale i k podpoře poptávky. Tato injekce měla hodnotu 200 miliard EUR, což představovalo 1,5 % HDP Evropské unie. Hlavní zásadou a třetím prvkem plánu byla zásada solidarity a sociální spravedlnosti. Jednalo se také o ochranu pracovních míst prostřednictvím opatření v oblasti sociálního zabezpečení, snižování energetických nákladů zranitelných skupin, řešení vyhlídek osob, jež přišly o zaměstnání a také o budování společnosti, která bude otevřenější sociálnímu začlenění. Posledním prvkem plánu bylo 10 opatření pro oživení. Šlo o nalezení odpovídající sociální a hospodářské rovnováhy včetně nových finančních prostředků pro menší podniky, podpory investic do infrastruktury a snížení administrativního zatížení.

Díky plánu došlo k podnětným přístupům Evropské komise ke státní podpoře. Byly zavedeny průlomové opatření pro státní podporu zlepšující přístup k financování za krize tak, aby se omezily negativní dopady na reálnou ekonomiku. Dle souhrnné zprávy o činnosti Evropské unie za rok 2009 se lze dočíst, že: „*Vnitrostátní financování v rámci tohoto režimu přispělo k návratu ke stabilitě, umožnilo obnovit poskytování úvěrů a podniky mohly opět získat potřebné finance.*“⁵⁸

V roce 2010 dochází k další iniciativě, jež nese název strategie Evropa 2020. Jedná se o strategii zaměřující se nejen na krátkodobé úkoly v souvislosti s hospodářskou krizí, ale

⁵⁸ EVROPSKÁ KOMISE. *Souhrnná zpráva o činnosti Evropské unie – 2009*. Lucemburk: Úřad pro publikace Evropské unie, 2010. 13 s. ISBN 978-92-79-14330-4. Dostupné z: http://bookshop.europa.eu/cs/souhrnn-zprava-o-innosti-evropsk-unie-2009-pbKAAD10001/downloads/KA-AD-10-001-CS-/KAAD10001CSC_002.pdf;pgid=y8dIS7GUWMdSR0EAlMEUUsWb0000rOin99Xr;sid=Pfn3VspJKL_3b5kVO5Zp8ahsnzqLBmiKQak=?FileName=KAAD10001CSC_002.pdf&SKU=KAAD10001CSC_PDF&CatalogueNumber=KA-AD-10001-CS-C.

i na potřebu provést strukturální reformy prorůstových opatření. Unie si v rámci této strategie vytyčila pět ambiciózních cílů týkajících se různých odvětví jako vzdělávání, zaměstnanost, inovace, sociálního začleňování, klima a energie. Jde například o zajištění zaměstnanosti ve výši 75 % ve věkové skupině 20-64 let či investice 3 % HDP Evropské unie do výzkumu a rozvoje. Evropská unie si od splnění cílů strategie Evropa 2020 slibuje to, že bude lépe připravena vytvářet inteligentní a udržitelný růst a dojde ke vzniku nových pracovních míst, kde bude probíhat sociální začleňování, kde budou moci lidé získat dovednosti nutné ke svému rozvoji. Následně se pak Evropa dokáže chopit celosvětových příležitostí.

Evropská komise již od samého začátku prosazovala nutnost obnovy hospodářského růstu a konkurenceschopnosti evropských ekonomik. Proto bylo nutné trvat na pevné správě hospodářských záležitostí a dodržování rozpočtové disciplíny. Přínosnou iniciativou byl tzv. evropský semestr. Jedná se o období toku, kdy členské státy koordinují své hospodářské politiky a zveřejňují své plány makroekonomické, zaměstnanecké a strukturální politiky. To jim umožňuje učit se jeden od druhého a odhalovat tak předem případné zdroje problémů. Hlavním cílem evropského semestru je posílení koordinace hospodářských politik členských států a odhalení rodící se nevyváženosti a vnitřních rozporů. Evropský semestr tak v podstatě představuje důkladný a systematický screening evropského hospodářství.

V rámci dalších inovací byla vydána přísnější pravidla zahrnující sankce vůči členským státům, které neplní své závazky a nesnaží se dovést svůj rozpočet do udržitelného stavu. V rámci členů eurozóny tak mohou být v případě nadměrného schodku uvalovány finanční sankce, které se mohou vyšplhat až do výše částky představující 0,5 % HDP daného státu.⁵⁹

Na pomoc členským státům eurozóny byly vytvořeny i dva dočasné nástroje. Prvním z nich je Evropský mechanismus finanční stabilizace (EFSM), jenž byl zřízen v roce 2010 za účelem poskytnout finanční pomoc Unie s rozpočtovými zárukami EU. Tato pomoc byla poskytnuta Portugalsku a Irsku. Evropský nástroj finanční stability (EFSF) byl druhým nástrojem na poskytování pomoci členům eurozóny a to až do výše 440 miliard Eur. EFSF byla soukromá akciová společnost se 100 % vlastnickým podílem příslušných členských

⁵⁹ EVROPSKÁ KOMISE. *Politiky Evropské unie: Evropa 2020 – evropská strategie růstu*. Lucemburk: Úřad pro publikace Evropské unie, 2013. 12 s. ISBN 978-92-79-23968-7. Dostupné z: http://bookshop.europa.eu/cs/evropa-2020-pbNA7012002/downloads/NA-70-12-002-CS-C/NA7012002CSC_002.pdf?FileName=NA7012002CSC_002.pdf&SKU=NA7012002CSC_PDF&CatalogueNumber=NA-70-12-002-CS-C.

zemí. Tyto dva dočasné nástroje byly v roce 2013 nahrazeny trvalým Evropským mechanismem stability (ESM).⁶⁰

Všechna zmíněná opatření i další projekty v rámci EU v reakci na hospodářskou krizi, tak slouží k vytvoření prostředí, které bude generovat růst a stimulovat vytváření nových pracovních míst v EU. Přestože v řadě zemí EU probíhají reformy a došlo k významnému pokroku ve fiskální konsolidaci, tak stále pokulhávají prorůstové reformy v oblastech, jako je například daňová reforma.⁶¹

3.3 Dílčí závěr

Americká finanční krize jasně potvrdila staré rčení, které je známo z finančních kruhů: „*když si Spojené státy kýchnou, zbytek světa chytne rýmu*“⁶². Pokud dojde u tahouna světové ekonomiky jakým je USA k finančním komplikacím, pak může vzniknout celosvětová pandemie. A to se také stalo. Nejen mnoho evropských zemí, ale i Kanada zašly v roce 2008 tak daleko, že se zaručily nejen za vklady, ale i dluhy bank. Krize však nezasáhla jen Evropu a Kanadu, ale dopadla i na země jako je Brazílie, Čína, Indie a Rusko. Krize jedné země se tak stala krizí globální.⁶³

Finanční krize, která propukla v USA, se stala rozbuškou odhalující vážné vnitřní problémy eurozóny. Tato krize byla první zátěžovou zkouškou, v níž eurozóna nebyla schopná obstát bez rizikových opatření a záchranných balíčků. Krize poukázala na fakt, že problémy zadlužených zemí eurozóny souvisejí s jejich účastí v příliš heterogenní měnové unii. Docházelo k narůstající obchodní nerovnováze, růstu vládních dluhů a zadlužování soukromého sektoru i domácností. Právě vládní dluhy se staly problémem takřka celého vyspělého světa. Vlády sahaly k fiskálním úsporám i přes fakt, že to ohrozí křehký hospodářský růst.⁶⁴

⁶⁰ EVROPSKÝ ÚČETNÍ DVŮR. *Důsledky současné finanční a hospodářské krize pro oblast veřejné odpovědnosti a veřejné kontroly v EU a pro roli Evropského účetního dvora* [online]. Curia Rationum, 2011 [cit. 2014-03-30]. Dostupné z: http://www.eca.europa.eu/Lists/ECADocuments/POSITIONPAPER_2011/POSITIONPAPER_2011_CS.PDF.

⁶¹ EVROPSKÁ KOMISE. *Politiky Evropské unie: Evropa 2020 – evropská strategie růstu*. Lucemburk: Úřad pro publikace Evropské unie, 2013. 12 s. ISBN 978-92-79-23968-7. Dostupné z: <http://bookshop.europa.eu/cs/evropa-2020-pbNA7012002/>.

⁶² ROUBINI, Nouriel a Stephen MIHM. *Krizová ekonomie, budoucnost finančnictví v kostce*. Praha: GRADA Publishing, 2011. 105 s. ISBN 978-80-247-4102-4.

⁶³ Tamtéž.

⁶⁴ JANÁČKOVÁ, Stanislava. *Krize eurozóny a dluhové krize vyspělého světa*. Praha: CEP-Centrum pro ekonomiku a politiku, 2010. 99 s. ISBN 978-80-86547-95-4.

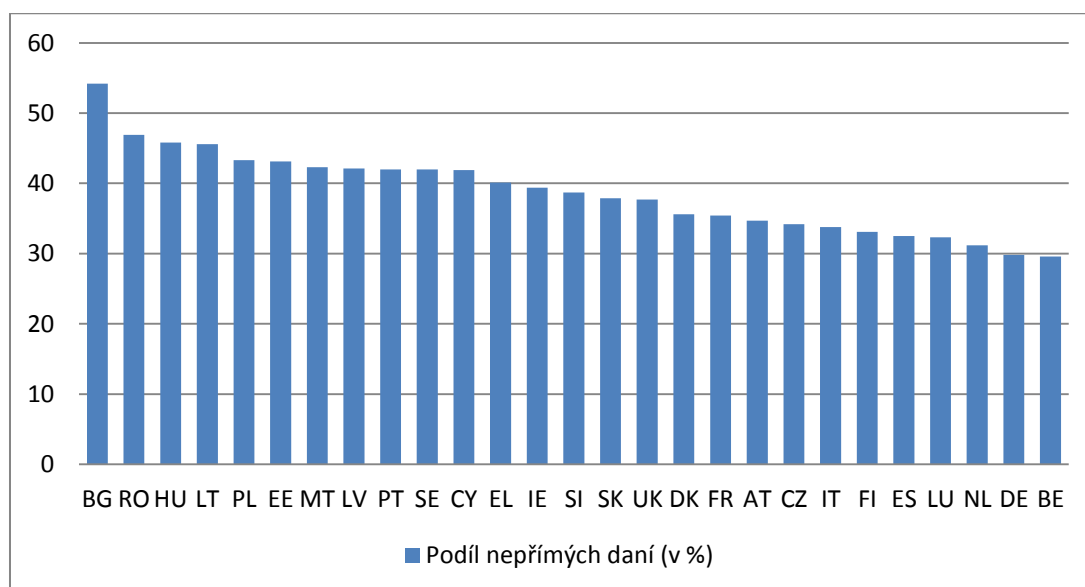
EU přijala různá opatření v reakci na celosvětovou finanční a hospodářskou krizi. Opatření se týkala hospodářské obnovy a růstu, podpory udržitelnosti finančního odvětví, posílení koordinace členských států v oblasti fiskální a hospodářské politiky a také poskytování finanční pomoci členským státům. Opatření vedla k vytvoření nových orgánů a nástrojů, změně provádění hospodářské a měnové politiky, a zavedení nových struktur a procesů. Opatření měla také značný dopad na využívání veřejných prostředků v EU, jako jsou například daně, které platí občané EU.⁶⁵

Jak již bylo výše zmíněno, vlády jednotlivých členských států EU podnikaly různé kroky k tomu, aby snížily deficity státního rozpočtu. Nejčastěji se snažily navýšit příjmovou stránku státního rozpočtu prostřednictvím zvýšení daňové zátěže. Poznatky k ekonomické a dluhové krizi uvedené v této kapitole slouží k vymezení mantinelů pro následující kapitolu zabývající se právě jedním postupem států vedeným k navýšení příjmové složky státního rozpočtu.

⁶⁵ EVROPSKÝ ÚČETNÍ DVŮR. *Důsledky současné finanční a hospodářské krize pro oblast veřejné odpovědnosti a veřejné kontroly v EU a pro roli Evropského účetního dvora* [online]. Curia Rationum, 2011 [cit. 2014-03-30]. Dostupné z: http://www.eca.europa.eu/Lists/ECADocuments/POSITIONPAPER_2011/POSITIONPAPER_2011_CS.PDF.

4 Dopady ekonomické krize na sazby a výnosy DPH

V posledních letech je světovým trendem přesouvat zdanění do nepřímých daní a naopak snižovat sazby přímých daní. Důvodem k navyšování nepřímých daní je okamžitý daňový výnos pro stát na rozdíl od přímých daní. Státy se tímto mechanismem snaží zvýšit příjmy státního rozpočtu, a tím snížit deficit veřejných financí. Současně také nedochází k velkému zhoršování podnikatelského prostředí, jako by došlo při zvýšení daní přímých. Z Grafu č. 4.1 lze vidět, že podíl nepřímých daní na celkových daňových příjmech členských států EU v roce 2011 tvořil od 54,2 % (Bulharsko) po 29,6 % (Belgie). V průměru tak nepřímé daně přináší zemím EU 38,7 % výnosů z celkových daňových příjmů, což v rámci tří základních složek daňových příjmů (přímé daně, nepřímé daně a sociální pojištění) není zanedbatelnou částkou.

Graf č. 4.1: Podíl nepřímých daní na celkových daňových příjmech v členských zemích EU v roce 2011 (v %)⁶⁶

Pro země Evropské unie je tak často nejdůležitějším příjmem státní pokladny právě výnos z DPH. DPH je definována jako všeobecná nepřímá daň ze spotřeby, kterou se zatěžuje přidaná hodnota poskytovaného zboží a služeb, přičemž konečné daňové břemeno nesou spotřebitelé.⁶⁷ Zvyšování DPH je také psychologicky snesitelnější pro občany, zatímco

⁶⁶ HEMMELGARN, Thomas, ed. *Taxation Trends in the European Union*. 2013 Edition. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2013. 316 s. ISBN 978-92-79-28852-4. Dostupné z: http://ec.europa.eu/taxation_customs/resources/documents/taxation/gen_info/economic_analysis/tax_structures/2013/report.pdf.

⁶⁷ GOLLA, Petr. Zvyšování sazeb DPH v EU pokračuje. In: *Firemnífinance.cz* [online]. 14. 2. 2011 [cit. 2014-04-13]. Dostupné z: <http://firmy.finance.cz/zpravy/finance/298099-zvysovani-sazeb-dph-v-eu-pokracuje/>.

zvýšení DPH se promítne do cen zboží a služeb, tak při zvýšení daně z příjmů fyzických osob zaměstnanec při stejné hrubé mzdě obdrží nižší čistou mzdu na svůj bankovní účet.⁶⁸

4.1 Sazby DPH v době ekonomické krize

V této podkapitole budou shrnuty poznatky o sazbách DPH uplatňovaných v členských zemích EU v době ekonomické krize, tedy od roku 2008 až po rok 2014. Budou popsány výše a počty aplikovaných sazeb a následně změny a trendy provedené ve sledovaném období.

4.1.1 Sazby DPH v roce 2014

Členské státy v roce 2014 uplatňují hned několik sazeb DPH, kdy se jejich počet a výše v jednotlivých zemích liší. Nicméně členské státy musí dodržovat hranice daňových sazeb stanoveny směrnicí 92/77/ EHS, jež byla uvedena v platnost v roce 1993. Tedy členské země mohou uplatňovat jednu nebo dvě snížené sazby, přičemž hranice této sazby nesmí být nižší než 5 % a základní sazbu, která nesmí být nižší než 15 %. Členské státy jsou také oprávněny k použití sazby nižší než 5 %, a to pouze na přechodnou dobu. V praxi uplatňují členské země základní sazbu (standard rate), sníženou sazbu (reduced rate), super sníženou sazbu (super-reduced rate), mezisazbu (parking rate) a nulovou sazbu (zero rate). Ve většině případů členské země používají dvě nebo tři sazby. Výjimkou je Irsko, které aplikuje všech pět druhů sazeb DPH (základní, snížená, super snížená, „mezisazba“ a sazba nulová), avšak celkový počet sazeb je v hodnotě šesti, protože v rámci snížené sazby uplatňuje sazby dvě. Naopak Dánsko je jedinou členskou zemí v EU, jež používá jedinou sazbu DPH a to ve výši 25 %.

Základní sazba se v roce 2014 pohybovala od 15 % (Lucembursko) až po 27 % (Maďarsko). Průměrná základní sazba aplikovaná na území EU tak v roce 2014 dosahovala 21,4 %. Jak již bylo zmíněno, členské státy mohou uplatňovat jednu nebo dvě snížené sazby. Dvě snížené sazby používá patnáct členských států, konkrétně jde o Belgii, Finsko, Francii, Irsko, Kypr, Litva, Lucembursko, Maďarsko, Malta, Polsko, Portugalsko, Rakousko, Rumunsko, Řecko a Švédsko. Snížená sazba se v roce 2014 pohybovala od minimální hranice 5 % (Kypr, Malta, Polsko, Rumunsko, Spojené království) až po 18 % (Maďarsko). Super sníženou sazbu, tedy sazbu nepřekračující 5 %, v roce 2014 uplatňuje Francie (2,1 %), Irsko (4,8 %), Itálie (4 %), Lucembursko (3 %) a Španělsko (4 %). Průměrná super snížená sazba aplikovaná na území EU je ve výši 3,6 %.

⁶⁸ GOLLA, Petr. DPH: EU versus svět. In: *Finance.cz* [online]. 3. 12. 2013 [cit. 2014-04-13]. Dostupné z: <http://www.finance.cz/zpravy/finance/405796-dph-eu-versus-svet/>.

Mezisazbu používá pět členských zemí, konkrétně Belgie, Irsko, Lucembursko, Rakousko a Portugalsko, a jde o opatření zmírňující přechod ze snížené sazby na základní sazbu DPH.⁶⁹ Výše mezisazby se v EU pohybuje od 12 % do 13,5 %. Belgie uplatňuje mezisazbu ve výši 12 % na některé energetické produkty (hnědé uhlí, koks), pneumatiky a duše. Irsko používá mezisabu ve výši 13,5 % na například umělecká díla, starožitnosti, movitý majetek použitý na údržbu nemovitého majetku a na služby poskytované autoškolou nebo vztahující se na fotografování. Ve výši 12 % využívá mezisazbu Lucembursko například na některá vína, mycí prostředky, reklamní tiskoviny a obchodní katalogy. Rakousko uplatňuje mezisazbu ve výši 12 % na víno vyprodukované na farmě a prodáváno zemědělci. V Portugalsku je aplikována mezisazba ve výši 13 % na víno, naftu používanou v zemědělství a zemědělské nářadí a náčiní (traktory, čerpadla). Kromě Rakouska mají výše zmíněné země stanovenou mezisabu ve stejné výši jako sazbu sníženou, proto může být někdy problémové rozlišit, zda se jedná o sazbu sníženou nebo mezisazbu.

Nulovou sazbu neboli osvobození od DPH s nárokem na odpočet uplatňuje osm zemí. Belgie nulovou sazbu využívá na dodávky denních a týdenních novin a na dodávku některých druhotných surovin. Nulová sazba je v Dánsku aplikována na prodej novin, které vycházejí více než jednou za měsíc. V Irsku se nulová sazba uplatňuje například na dodávku knih a brožur, dodávku semen, rostlin, stromů a dodávku zdravotnických potřeb jako jsou berle nebo invalidní vozíky. Itálie udává nulovou sazbu na pozemek, jenž nelze použít označit za stavební pozemek. Malta taktéž používá nulovou sazbu jako Irsko na dodávku semen, ale také například na předepsaná léčiva. Ve Finsku se uplatňuje nulová sazba na tiskařské služby, konkrétně na tisk publikací neziskových organizací. Švédsko aplikuje nulovou sazbu na léky, jež mají být prodány do nemocnic a na služby spojené s produkcí (převážně tiskové služby-periodika neziskových organizací). V rámci Velké Británie je nulová sazba uplatňována například na dodávku knih, časopisů, novin, map, bot a přileb pro průmyslové využití a léčiv na předpis.⁷⁰ Jak je zřejmé z výše uvedeného výčtu, nejedná se o nejpřehlednější systém DPH, o který se svou politikou EU snažila již od počátku budování jednotného trhu.

⁶⁹ JEDLIČKA, Jan a Tomáš KOZELSKÝ. *Daň z přidané hodnoty v EU* [online]. EU Office České spořitelny, 2013[cit. 2014-04-26]. Dostupné z: http://www.csas.cz/static_internet/cs/Evropska_unie/Specialni_analyzy/Specialni_analyzy/Prilohy/euspa_dph_v_eu.pdf.

⁷⁰ EUROPEAN COMMISSION. *VAT Rates Applied in the Member States of the European Union* [online]. European Commission, 13. 1. 2014 [cit. 2014-04-13]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/taxation_customs/resources/documents/taxation/vat/how_vat_works/rates/vat_rates_en.pdf.

4.1.2 Vývoj sazeb DPH v době ekonomické krize

V členských státech Evropské unie představují příjmy z DPH v průměru 22,3 % vnitrostátních daňových příjmů, což znamená, že zastávají významnou roli v příjmech národních státních rozpočtů. Proto jsou sazby DPH a jejich zvyšování nástrojem na posílení daňových výnosů, z důvodu zmírnění deficitů veřejných financí.⁷¹ Ve sledovaném období, od počátku krize v roce 2008 až po rok 2014, lze pozorovat mimořádný pohyb sazeb DPH. Výše základních a snížených sazeb je vyobrazena v Tabulce č. 4.1, přičemž snížené sazby jsou vypsány jako první a následuje je výše základní sazby. Změny provedené v období od roku 2008 po rok 2014 jsou v tabulce zvýrazněny tučně a kurzivou. Pro lepší orientaci v sazbách, ať už snížených, základních nebo jiných je uvedena přehlednější tabulka v *Příloze č. 2*.

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
BE	6/12/21	6/12/21	6/12/21	6/12/21	6/12/21	6/12/21	6/12/21
BG	7/20	7/20	7/20	9/20	9/20	9/20	9/20
CZ	9/19	9/19	10/20	10/20	14/20	15/21	15/21
DK	25	25	25	25	25	25	25
EE	5/18	5/18	9/20	9/20	9/20	9/20	9/20
FI	8/17/22	8/17/22	8/ 12/22	9/13/23	9/13/23	10/14/24	10/14/24
FR	2,1/5,5/ 19,6	2,1/5,5/ 19,6	2,1/5,5/ 19,6	2,1/5,5/ 19,6	2,1/5,5/7/ 19,6	2,1/5,5/7/ 19,6	2,1/5,5/ 10/20
IE	4,8/13,5/ 21	4,8/13,5/ 21,5	4,8/13,5/ 21	4,8/13,5/ 21	4,8/ 9/ 13,5/ 23	4,8/9/ 13,5/23	4,8/9/13,5 /23
IT	4/10/20	4/10/20	4/10/20	4/10/20	4/10/ 21	4/10/21	4/10/22
CY	5/8/15	5/8/15	5/8/15	5/8/15	5/8/15	5/8/ 18	5/9/19
LT	5/9/18	5/9/ 19	5/9/ 21	5/9/21	5/9/21	5/9/21	5/9/21
LV	5/18	10/21	10/21	12/22	12/22	12/ 21	12/21
LU	3/6/12/15	3/6/12/15	3/6/12/15	3/6/12/15	3/6/12/15	3/6/12/15	3/6/12/15
HU	5/20	5/20	5/ 18/25	5/18/25	5/18/ 27	5/18/27	5/18/27
MT	5/18	5/18	5/18	5/7/18	5/7/18	5/7/18	5/7/18
DE	7/19	7/19	7/19	7/19	7/19	7/19	7/19
NL	6/19	6/19	6/19	6/19	6/19	6/ 21	6/21

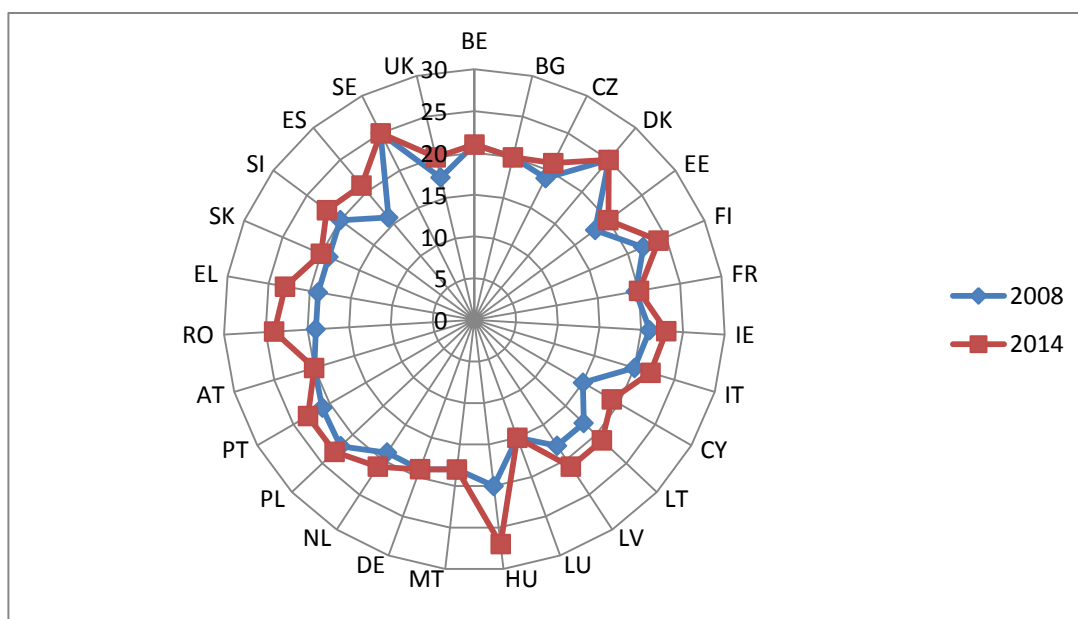
⁷¹ ŠIROKÝ, Jan, Kateřina, RANDOVÁ a Regína, STRÍLKOVÁ. Vývoj sazeb daně z přidané hodnoty v EU v období ekonomické krize. *DPH - daňová a hospodářská kartotéka*. 2013, č. 4, s. 2-4. ISSN 1210-6739.

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
PL	3/7/22	3/7/22	3/7/22	5/8/23	5/8/23	5/8/23	5/8/23
PT	5/12/21	5/12/ 20	5/12/20	6/13/23	6/13/23	6/13/23	6/13/23
AT	10/12/20	10/12/20	10/12/20	10/12/20	10/12/20	10/12/20	10/12/20
RO	9/19	9/19	9/19	5/9/24	5/9/24	5/9/24	5/9/24
EL	4,5/9/19	4,5/9/19	4,5/9/19	6,5/13/23	6,5/13/23	6,5/13/23	6,5/13/23
SK	10/19	10/19	10/19	10/ 20	10/20	10/20	10/20
SI	8,5/20	8,5/20	8,5/20	8,5/20	8,5/20	8,5/20	9,5/22
GB	5/17,5	5/15	5/17,5	5/20	5/20	5/20	5/20
ES	4/7/16	4/7/16	4/7/16	4/8/18	4/8/18	4/10/21	4/10/21
SE	6/12/25	6/12/25	6/12/25	6/12/25	6/12/25	6/12/25	6/12/25

Tab. č. 4.1: Vývoj základních a snížených sazeb DPH v letech 2008-2014 (v %)⁷²

Ve sledovaném období, tedy v letech 2008 až 2014, bylo provedeno celkem 62 změn, které zahrnují navýšení základní či snížené sazby DPH nebo zavedení další sazby mezi již existující. V rámci základní sazby DPH bylo provedeno celkem 33 změn v 19 členských zemích, přičemž z daného počtu došlo celkem čtyřikrát ke snížení základní sazby. Základní sazbu snížili v roce 2009 Portugalsko (o jeden procentní bod) a Spojené království (o 2,5 procentního bodu). V roce 2010 snížilo základní sazbu i Irsko (o 0,5 procentního bodu). Jako zatím poslední snížilo základní sazbu Lotyšsko, a to v roce 2013 (o jeden procentní bod). Nejvyšší nárůst základní sazby DPH od roku 2008 k roku 2014 zaznamenalo Maďarsko (viz Graf č. 4.), a to ve výši sedmi procentních bodů, následně Rumunsko a Španělsko (o pět procentních bodů). Naopak v Belgii, Bulharsku, Dánsku, Lucembursku, Maltě, Německu, Rakousku a Švédsku se základní sazba DPH nezměnila. Průměrná hodnota základní sazby se na území EU zvýšila z 19,5 % (2008) na 21,4 % (2014), tedy celkem došlo k navýšení průměrné základní sazby DPH o 1,9 %.

⁷² Vlastní zpracování dle článku Vývoj sazeb daně z přidané hodnoty v EU v období ekonomické krize, rok 2014 je čerpán z dokumentu *VAT Rates Applied in the Member States of the European Union*.

Graf č. 4.2 : Porovnání výše základní sazby v roce 2008 a 2014 (v %)⁷³

V rámci snížené sazby došlo v uvedeném období celkem k 24 změnám, přičemž se tyto změny uskutečnily ve dvanácti členských zemích. Největší nárůst snížené sazby DPH zaznamenalo Lotyšsko, a to ve výši sedmi procentních bodů, následuje ho Česká republika s nárůstem o šest procentních bodů. Naopak v 15 členských zemích se snížené sazby DPH nezměnily. Od roku 2008 došlo k navýšení průměrné snížené sazby uplatňované na území EU ze 7,5 % na 8,7 % v roce 2014.⁷⁴

V pěti zemích byla ve sledovaném období zavedena další snížená sazba DPH. Jedná se o Francii, Irsko, Maďarsko, Maltu a Rumunsko. Nejvíce změn od roku 2008 do současnosti provedlo Finsko, které navýšovalo jak základní, tak snížené sazby a to celkem sedmkrát.

4.1.3 Trendy změn v sazbách DPH

Dle trendu prováděných změn v sazbách DPH v době ekonomické krize, tedy od roku 2008 do roku 2014, lze rozdělit chování zemí do 4 kategorií. Do první kategorie spadají země, které ve výše vymezené době nepodnikly žádné změny v rámci sazeb DPH, tedy jejich sazby zůstaly neměnné. Jedná se o šest členských zemí, jmenovitě jde o Belgii, Dánsko, Lucembursko, Německo, Rakousko a Švédsko. Belgie, Rakousko a Švédsko mají ustanoveny tři sazby v rámci DPH. V této kategorii má Lucembursko největší počet sazeb v rámci DPH,

⁷³ Vlastní zpracování dle článku Vývoj sazeb daně z přidané hodnoty v EU v období ekonomické krize, rok 2014 je čerpán z dokumentu *VAT Rates Applied in the Member States of the European Union*

⁷⁴ Pokud členské země používají dvě snížené sazby, pak se použila hodnota, jež vyšla jako aritmetický průměr obou sazeb.

kdy uplatňuje pět sazeb. Naopak výjimku tvoří Dánsko, které jako jediný stát v celé Evropské unii používá jednotnou sazbu DPH (25 %).

Druhá kategorie je složená z pěti zemí EU, jež postupovaly v rámci změn DPH stejně. Itálie, Litva, Nizozemí, Slovensko a Spojené království navýšily ve sledovaném období pouze základní sazbu DPH. Nejvyšší základní sazbu z těchto zemí má Itálie ve výši 22 % a naopak nejnižší základní sazbu uplatňuje Slovensko a Spojené království ve výši 20 %. Nejvíce změnami v této skupině prošla Litva, kdy v roce 2008 vycházela ze základní sazby ve výši 18 %, přičemž daná sazba byla o rok později zvýšena na 21 % a v roce 2011 znovu navýšena tentokrát na 22 %.

V rámci třetí kategorie chování zemí došlo ve sledovaném období k přidání další sazby mezi již stávající sazby DPH uplatňované v členských zemích. Země, které zavedly další sníženou sazbu DPH, jsou Francie, Irsko, Maďarsko, Malta a Rumunsko. Maďarsko zavedlo další sníženou sazbu DPH jako první země v rámci této kategorie, a to v roce 2010. Hodnota nové snížené sazby DPH byla stanovena na 18 % a vztahuje se na mléčné výrobky, pečivo a ubytovací služby. V roce 2011 zavedly novou sníženou sazbu DPH Malta a Rumunsko, a to obě ve výši 5 %. V Rumunsku se 5 % sazba vztahuje na určité byty a sociální příspěvky. Na Maltě se nově zavedená snížená sazba vztahuje na vstupné na kulturní a umělecké akce, tištěné materiály a zdravotní příslušenství a zboží určené pro osoby se zdravotním postižením. Francie zavedla další sníženou sazbu DPH v roce 2012 a to ve výši 7 %, kterou následně navýšila v roce 2014 na 10 %. Tato sazba je aplikována například v rámci renovací soukromých obydlí, dopravy, restauračních služeb, televize nebo kina. V Irsku došlo k zavedení další snížené sazby DPH v roce 2012. Daná snížená sazba se vztahuje na vymezené činnosti v oblasti cestovního ruchu, a to ve výši 9 %.⁷⁵

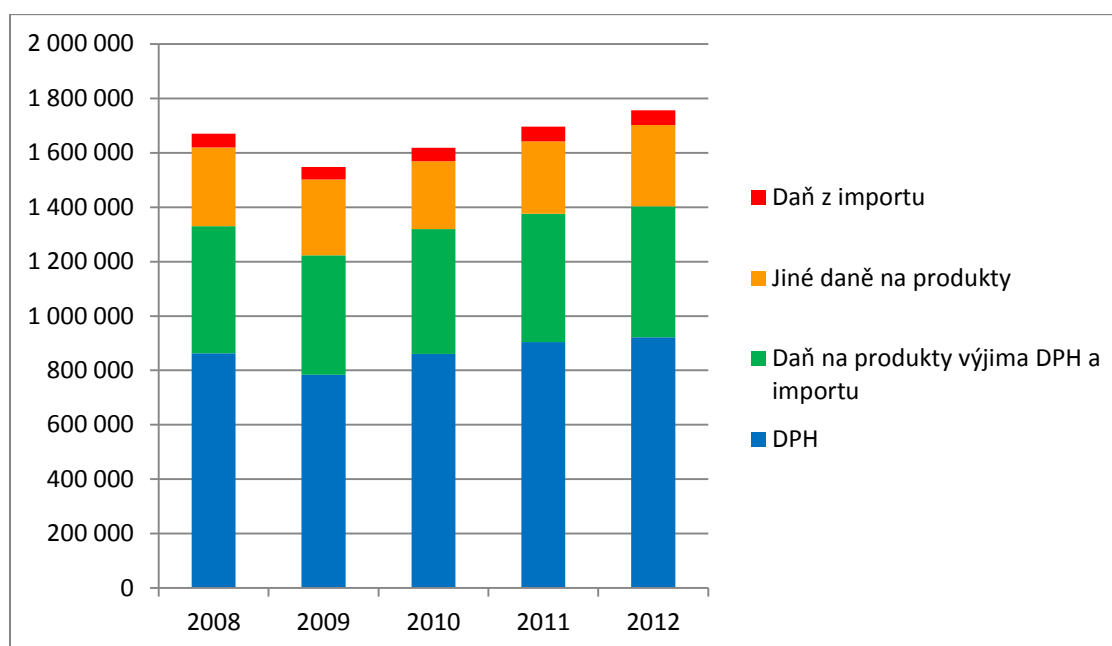
Do čtvrté kategorie jsou přiřazeny země, které nebylo možno zařadit do výše uvedených kategorií dle daných kritérií. Tedy v rámci této kategorie je deset zemí, jež provedly současně několik změn, jak v rámci snížené, tak zvýšené sazby. Země patřící do této skupiny jsou Bulharsko, Česká Republika, Estonsko, Finsko, Kypr, Lotyšsko, Polsko, Portugalsko, Řecko, Slovinsko a Španělsko. Slovinsko je v rámci této kategorie výjimkou, neboť až do roku 2013 v této zemi nedošlo k žádné změně v sazbách DPH. Až v roce 2014 se navýšila snížená sazba

⁷⁵ SCHELLEKENS, Marnix, ed. *European Tax Handbook 2013*. Amsterdam: IBFD, 2013. 988 s. ISBN 978-90-8722-193-5.

z 8,5 % na 9,5 % a v rámci základní sazby došlo k navýšení o dva procentní body, a to z 20 % na 22 %.

4.2 Vývoj výnosů z DPH v době ekonomické krize

Jak již bylo v úvodu této kapitoly zmíněno nepřímé daně, potažmo DPH tvoří nezanedbatelný podíl v rámci celkových daňových příjmů státní pokladny. Jak velký podíl tvořily výnosy přijaté z DPH v rámci celkových výnosů z nepřímých daní v EU od roku 2008 po rok 2012 lze vidět v Grafu č. 4.3. Výnosy z DPH tvoří vždy více jak polovinu výnosů nepřímých daní, které jsou složeny ze čtyř složek (daň z importu, DPH, daň uvalená na produkty mimo DPH a import a jiné daně uplatňované na produkty). Konkrétně v roce 2008 byl podíl DPH na nepřímých daních 51,6 %. V roce 2009 lze vidět pokles daného podílu, avšak v následujících letech se podíl DPH navyšoval a největší byl v roce 2011 ve výši 53,3 %.

Graf č. 4.3: Vývoj výnosů z nepřímých daní od roku 2008 po rok 2014 (v mil. EUR)⁷⁶

V rámci vývoje výnosů DPH lze z Tabulky č. 4.2 vyčíst, že Lucembursko, Německo a Rakousko přes působení ekonomické krize nezaznamenaly pokles výnosů z DPH. Právě naopak, přestože se jedná o země, jež ve sledovaném období nezvyšovaly ani jedinou ze svých sazeb DPH, vykázaly země rostoucí tendenci výnosů z DPH. Tento jev lze připsat na vrub ekonomické stability a vyspělosti zemí.

⁷⁶ Vlastní zpracování z odborných článků Statistics in focus a stránek Eurostatu.

	2008	2009	2011	2012
BE	24 126	23 600	26 021	26 895
BG	3 921	3 156	3 352	3 740
CZ	10 437	9 784	10 994	11 050
DK	23 534	22 477	23 870	24 422
EE	1 288	1 255	1 363	1 508
FI	15 478	15 004	16 915	17 640
FR	136 838	129 421	140 506	142 499
IE	12 989	10 227	9 782	10 219
IT	92 811	86 537	98 557	95 473
CY	1 955	1 546	1 517	1 577
LT	2 593	1 961	2 444	2 521
LV	1 538	1 109	1 368	2 252
LU	2 356	2 360	2 690	3 064
HU	8 224	7 820	8 517	9 084
MT	458	457	520	536
DE	175 870	177 680	189 920	194 040
NL	43 221	40 086	41 610	41 699
PL	29 103	23 056	29 843	27 881
PT	14 432	11 973	14 235	13 995
AT	21 935	22 158	23 447	24 563
RO	11 036	7 852	11 412	11 212
EL	17 002	14 912	15 027	13 713
SK	4 454	4 221	4 711	4 328
SI	3 130	2 984	3 049	2 889
GB	115 480	90 420	128 299	140 457
ES	57 298	43 396	57 376	57 057
SE	30 942	28 226	36 610	37 861

Tab. č. 4.2: Vývoj výnosů z DPH (v milionech EUR)⁷⁷

Lucembursko vykázalo přímo úměrný růst výnosů z DPH, a ve sledovaném období se od roku 2008 zvýšily výnosy o 708 milionů EUR. Rakousko navýšilo své výnosy v daném

⁷⁷ Tamtéž.

období o 2 628 milionů EUR. Nejvíce navýšilo výnosy z DPH Německo ve výši 18 170 milionů EUR.

Většina členských zemí utrpěla pokles výnosů z DPH v roce 2009, kdy se zřejmě naplno projevily dopady ekonomické krize působící v EU. Největší nárůst výnosů z DPH od roku 2008 zaznamenalo Spojené království, a to ve výši 24 977 milionů EUR. Některé země však nedokázaly své výnosy z DPH k roku 2012 dovést do výše z roku 2008. Jedná se celkově o 11 zemí, jmenovitě Bulharsko, Irsko, Kypr, Litva, Nizozemí, Polsko, Portugalsko, Řecko, Slovensko, Slovinsko a Řecko. Z těchto zemí dosáhlo největšího propadu výnosů od roku 2008 k roku 2012 Řecko, a to konkrétně ve výši -3 289 milionů EUR. Následuje ho Irsko, které vykázalo snížení výnosů ve výši -2 770 ve sledovaném období. Země, která dosáhla nejmenšího poklesu výnosů v porovnání s rokem 2008 je Litva (-72 milionů EUR). Přestože dané členské státy prováděly změny v sazbách z DPH, nedokázaly dosáhnout zpět na hodnoty výnosů z roku 2008.

Irsko zažilo pokles výnosů z DPH nejen v roce 2009, ale tato klesající tendence se se zemí táhla až do roku 2011. Navýšení výnosů z DPH v Irsku v roce 2012 lze přičítat na vrub zvýšení základní sazby a přidáním další snížené sazby ve zmíněném roce. Naopak Itálie přes počáteční pokles v roce 2009 vykazovala až do roku 2011 růst výnosů z DPH. V roce 2012 však zvýšila základní sazbu DPH o jeden procentní bod, kdy tento postup nepřinesl další zvýšení výnosů, ale naopak zapříčinil pokles výnosů z DPH. Řecko při změně všech svých sazeb DPH (základní a dvě snížené) v roce 2011 vykázalo ve stejném roce pokles výnosů z DPH oproti předcházejícímu roku a tento trend si přeneslo i do roku 2012. Španělsko taktéž po zavedení změn ve svých sazbách DPH v roce 2011 vykázalo pokles výnosů z DPH v daném a následujícím roce.

4.3 Dílčí závěr

Přestože je daň z přidané hodnoty nejvíce harmonizovanou daní v EU, členské státy si stále mohou na základě vlastního rozhodnutí určovat výši sazeb této daně. Jsou limitováni pouze minimální hranicí u základní, snížené a super snížené sazby. Existují také členské státy, které mají různé výjimky v uplatňování sazeb DPH na určitá přechodná období.

Ve sledovaném období od roku 2008 až po rok 2014 bylo provedeno šedesát dva změn v sazbách dani z přidané hodnoty v Evropské unii. Přičemž šest členských zemí EU neprovedlo ve sledovaném období žádnou změnu ve své daňové politice v oblasti DPH. Některé členské státy naopak zavedly mezi již své stávající snížené sazby další sníženou

sazbu DPH. Celkově pět členských zemí využívá tzv. mezisazbu, která má zjednodušit přechod mezi sazbou sníženou a základní a nulovou sazbou DPH ve svých zemích aplikuje celkově osm členských zemí EU.

Paradoxem ovšem je, že země, které nezaznamenaly jediný pokles výnosů z DPH, ale naopak vykázaly rovnoměrný růst výnosů z DPH ve sledovaném období, ve stejném období neprovedly žádné změny ve svých sazbách DPH. V reakci na ekonomickou krizi dokázaly obstát pouze tři země v oblasti daňové politiky DPH bez známky, že by je nějaká krize zasáhla. Zmíněné země, které ve sledovaném období nezaznamenaly pokles výnosů z DPH, jsou Lucembursko, Německo a Rakousko. Naopak jedenáct členských států nedokázalo dosáhnout k roku 2012 na své výnosy vykázané za rok 2008, tedy v roce propuknutí ekonomické krize v Evropě. Řecko na tom bylo z daného hlediska nejhůře, kdy v roce 2012 vybralo na DPH o 3 289 milionů EUR méně než v roce 2008. Naproti tomu Spojené království dokázalo k roku 2012 navýšit svůj výnos z DPH o 24 977 milionů EUR v porovnání s rokem 2008.

5 Závěr

Je to již přibližně sedm let (2007) od propuknutí ekonomické krize v USA, která se jako vlna přenesla přes Atlantský oceán a s ničivou silou narazila na břehy evropského kontinentu. V oblasti Evropské unie napáchala velké škody. Projevy krize šlo spatřit v rámci krize bankovníctví, ekonomické recese, zvyšující se nezaměstnanosti, zvyšujícího se deficitu státního rozpočtu a růstu vládních dluhů.

V bakalářské práci byl v rámci druhé kapitoly popsán nejen vývoj harmonizace daně z přidané hodnoty v Evropské unii, ale také charakteristika daně, její správa a budoucnost. Dále následovala kapitola, jejímž obsahem byl popis příčin a průběhu ekonomické krize ve Spojených státech amerických a následný průběh, dopady a provedená opatření v reakci na danou krizi na území Evropské unie. Ve čtvrté kapitole byly provedeny analýzy sazeb a výnosů daně z přidané hodnoty v Evropské unii v době ekonomické krize.

Cílem bakalářské práce byla analýza sazeb DPH v období ekonomické krize v rámci členských zemí EU a také analýza výnosů z DPH. Tedy na základě analytické metody byly zodpovězeny výzkumné otázky položené v úvodu této práce. První výzkumná otázka zněla: *„Byly v době ekonomické krize v členských státech Evropské unie navyšovány sazby daně z přidané hodnoty?“* V rámci EU došlo ve sledovaném období celkově k šedesáti dvěma změnám, ať už v rámci základních nebo snížených sazeb DPH. Pouze šest členských zemí, jmenovitě Belgie, Dánsko, Lucembursko, Německo, Rakousko a Švédsko ve sledovaném krizovém období neprovedlo žádné změny v rámci sazeb DPH. Naopak nejvíce změn provedlo Finsko, a to v hodnotě sedmi. Ve sledovaném období nedocházelo jen ke zvyšování sazeb. Sazby byly také celkově třikrát sníženy. V členských zemích docházelo rovněž k zavedení další snížené sazby mezi již stávající sazby.

Druhá výzkumná otázka je zaměřena na to, zda: *„Vedly změny sazeb DPH vždy k navýšení výnosů této daně?“* Odpověď je pro některé státy negativní. Některé státy po zvýšení sazeb paradoxně místo navýšení výnosů, vykázaly ztrátu či spíše pokles těchto výnosů. Řecko vykázalo k roku 2013 pokles výnosu z DPH ve výši 3 289 milionů EUR v porovnání s rokem 2008. Kromě třech členských zemí Lucemburska, Německa a Rakouska, vykázaly všechny ostatní členské státy pokles výnosů z DPH v roce 2009, kdy se zřejmě naplno projevily dopady ekonomické krize. Nejvyšší nárůst ve sledovaném období vykázalo Spojené království, které od roku 2008 navýšilo své výnosy z DPH k roku 2012 o 24 977 milionů EUR.

Z výše uvedených výsledků provedených analýz, tak lze uvést, že členské státy ve sledovaném období využily zvyšování sazeb DPH jako mechanismu k navýšení své příjmové stránky státního rozpočtu v rámci snahy snížit deficit státního rozpočtu. Avšak ne všechny tímto krokem opravdu dosáhly výše plánovaného výnosu na pokrytí deficitu.

Pro ukotvení teorie ohledně harmonizace daně z přidané hodnoty byly přínosné dvě publikace. První z nich je monografie *Harmonizace daňových systémů zemí Evropské unie* od autorky Danuše Nerudové. Přestože byla kniha vydána v roce 2011, dokázala poskytnout důležitá fakta týkající se vývoje harmonizace daně z přidané hodnoty. Naopak aktuálnější informace o budoucnosti DPH přinesla publikace Jana Širokého s názvem *Daně v Evropské unii*.

Na téma ekonomické krize ve Spojených státech amerických bylo vydáno mnoho publikací, avšak dle autorky bakalářské práce byla nejprůhlednější a nejprůnosnější kniha *Krizová ekonomie, budoucnost finančnictví v kostce* od Nouruela Roubiniho a Stephena Mihma. Popis vývoje ekonomické krize v Evropské unii byl přehledně zpracován v publikaci od Kozáka a kolektivu s názvem *Dopady krize v euroatlantickém prostoru*. Nezbytným zdrojem se také staly publikace vydané přímo institucí Evropské unie, a to Evropskou komisí.

Pro praktickou část této práce byly neocenitelnými zdroji publikace *Tax revenue in the European Union* v jednotlivých letech, které poskytly přehledně seřazená data pro analýzu výnosů z DPH.

V rámci dalšího zkoumání problematiky daně z přidané hodnoty v reakci na ekonomickou krizi by jistě bylo vhodné provést analýzy vývoje hrubého domácího produktu nebo výše deficitu státního rozpočtu v závislosti na změně sazeb DPH. Na vypracování těchto analýz by bylo zapotřebí znát pokročilejší statistické metody, konkrétně třeba korelační analýzu.

Seznam použité literatury

a) Monografie

DVOŘÁK, Pavel, Tomáš, PILAŘ a Iva, REŽNÁ. *Fiskální důsledky finanční krize*. Praha: Bankovní institut vysoká škola, a.s., 2012. 134 s. ISBN 978-80-7265-223-5.

EVROPSKÁ KOMISE. *Politiky Evropské unie: Evropa 2020 – evropská strategie růstu*. Lucemburk: Úřad pro publikace Evropské unie, 2013. 12 s. ISBN 978-92-79-23968-7. Dostupné z: http://bookshop.europa.eu/cs/evropa-2020-pbNA7012002/downloads/NA-70-12-002-CS-C/NA7012002CSC_002.pdf?FileName=NA7012002CSC_002.pdf&SKU=NA7012002CSC_PDF&CatalogueNumber=NA-70-12-002-CS-C.

EVROPSKÁ KOMISE. *Souhrnná zpráva o činnosti Evropské unie – 2009*. Lucemburk: Úřad pro publikace Evropské unie, 2010. 132 s. ISBN 978-92-79-14330-4. Dostupné z: http://bookshop.europa.eu/cs/souhrnn-zpr-va-o-innosti-evropsk-unie-2009-pbKAAD10001/downloads/KA-AD-10-001-CS-C/KAAD10001CSC_002.pdf;pgid=y8dIS7GUWMdSR0EAIMEUUsWb0000rOin99Xr;sid=Pfn3VspJKL_3b5kVO5Zp8ahsnzqLBmiKQak=?FileName=KAAD10001CSC_002.pdf&SKU=KAAD10001CSC_PDF&CatalogueNumber=KA-AD-10-001-CS-C.

FIALA, Petr a Markéta PITROVÁ. *Evropská unie*. 2. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2009. 803 s. ISBN 978-80-7325-180-2.

FOSTER, B. J. a Fred MAGDOFF. *Velká finanční krize: příčiny a následky*. Všeň: Grimmus, 2009. 160 s. ISBN 978-80-902831-1-4.

HEMMELGARN, Thomas, ed. *Taxation Trends in the European Union*. 2013 Edition. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2013. 316 s. ISBN 978-92-79-28852-4. Dostupné z: http://ec.europa.eu/taxation_customs/resources/documents/taxation/gen_info/economic_analysis/tax_structures/2013/report.pdf.

JANÁČKOVÁ, Stanislava. *Krize eurozóny a dluhové krize vyspělého světa*. Praha: CEP-Centrum pro ekonomiku a politiku, 2010. 99 s. ISBN 978-80-86547-95-4.

KÖNIG, Petr a kol. *Rozpočet a politiky Evropské unie: příležitost pro změnu*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009. 630 s. ISBN 978-80-7400-011-9.

KOZÁK, K., T. WEISS, H. SCHULZOVÁ a kol. *Dopady krize v euroatlantickém prostoru*. Praha: Dokořán, 2012. 295 s. ISBN 978-80-7363-444-5.

NERUDOVA, Danuše. *Harmonizace daňových systémů zemí Evropské unie*. 3. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2011. 320 s. ISBN 978-80-7357-695-0.

ROUBINI, Nouriel a Stephen MIHM. *Krizová ekonomie, budoucnost finančnictví v kostce*. Praha: GRADA Publishing, 2011. 296 s. ISBN 978-80-247-4102-4.

SHELLEKENS, Marnix, ed. *European Tax Handbook 2013*. Amsterdam: IBFD, 2013. 988 s. ISBN 978-90-8722-193-5.

ŠIROKÝ, Jan. *Daně v Evropské unii*. 6 vyd. Praha: Linde, 2013. 392 s. ISBN 978-80-7201-925-0.

b) Odborné články

LUPI, Alessandro. Tax revenue in the European Union. *Statistics in focus*. 2010, č. 23. [cit. 2014-04-13]. ISSN 1977-0316. Dostupné z: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-SF-10-023/EN/KS-SF-10-023-EN.PDF.

ŠIROKÝ, Jan, Kateřina, RANDOVÁ a Regína, STRÍLKOVÁ. Vývoj sazeb daně z přidané hodnoty v EU v období ekonomické krize. *DHK - daňová a hospodářská kartotéka*. 2013, č. 4, s. 2-4. ISSN 1210-6739.

WAHRIG, Laura. Tax revenue statistics - government revenue from taxes and social contributions. *Statistics in focus*. 2014, č. 4. [cit. 2014-04-13]. ISSN 2314-9647. Dostupné z: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php/Tax_revenue_statistics_-_government_revenue_from_taxes_and_social_contributions.

WAHRIG, Laura. Tax revenue in the European Union. *Statistics in focus*. 2011, č. 26. [cit. 2014-04-13]. ISSN 1977-0316. Dostupné z: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-SF-11-026/EN/KS-SF-11-026-EN.PDF.

WAHRIG, Laura. Tax revenue in the European Union. *Statistics in focus*. 2012, č. 2. [cit. 2014-04-13]. ISSN 1977-0316. Dostupné z: <http://www.ganarseelfuturo.es/documentos/fiscalidad/KS-SF-12-002-EN.PDF>.

c) Elektronické dokumenty a ostatní

ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. *Číselník zemí* [online]. 2012, [cit. 2014-04-30]. Dostupné z: [http://www.czso.cz/csu/klasifik.nsf/i/ciselnik_zemi/\\$File/ciselnik_zemi.xls](http://www.czso.cz/csu/klasifik.nsf/i/ciselnik_zemi/$File/ciselnik_zemi.xls).

DOLEJŠOVÁ Iva. *Finanční krize v USA a její dopad na evropské trhy*. Brno, 2011. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Ekonomicko-správní fakulta, Finanční podnikání.

EUROPA. EU. *Společný systém daně z přidané hodnoty (DPH) (směrnice o DPH)* [online]. 4. 2. 2011. Dostupné z: http://europa.eu/legislation_summaries/taxation/l31057_cs.htm.

EUROPEAN COMMISSION. *EU expenditure and revenue*. [online]. European Commission [cit. 2014-01-01]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/budget/figures/interactive/index_en.cfm.

EUROPEAN COMMISSION. *VAT Rates Applied in the Member States of the European Union* [online]. European Commission, 13. 1. 2014 [cit. 2014-04-13]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/taxation_customs/resources/documents/taxation/vat/how_vat_works/rates/vat_rates_en.pdf.

EUROSTAT. *Real GDP growth rate- volume* [online]. 2013 [cit. 2014-04-13]. Dostupné z: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=tec00115&plugin=1>.

EUROSTAT. *Breakdown of tax revenue by country and by detailed tax categories in 2011* [online]. 2013. [cit. 2014-04-13]. Dostupné z: [http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php?title=File:Breakdown_of_tax_revenue_by_country_and_by_detailed_tax_categories_in_2011_\(%25_of_GDP_and_millions_of_euro\).png&filetimestamp=20130107095724](http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php?title=File:Breakdown_of_tax_revenue_by_country_and_by_detailed_tax_categories_in_2011_(%25_of_GDP_and_millions_of_euro).png&filetimestamp=20130107095724).

EVROPSKÁ KOMISE. *Národní účty a HDP* [online]. European Commission- Eurostat [cit. 2014-04-26]. Dostupné z: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php/National_accounts_and_GDP/cs.

EVROPSKÁ KOMISE. *Politiky Evropské unie: Hospodářská a měnová unie a euro*. Lucemburk: Úřad pro publikace Evropské Unie, 2013. 16 s. ISBN 978-92-79-23920-5. Dostupné také z: http://europa.eu/pol/emu/flipbook/cs/files/na7012001csc_002.pdf.

EVROVSKÁ KOMISE. *Zelená kniha o budoucnosti DPH: Pro jednodušší, stabilnější a účinnější systém DPH*. [online]. 2010. European Commission [cit. 2014-01-01]. Dostupné z: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:0695:FIN:CS:PDF>.

EVROPSKÝ ÚČETNÍ DVŮR. Důsledky současné finanční a hospodářské krize pro oblast veřejné odpovědnosti a veřejné kontroly v EU a pro roli Evropského účetního dvora [online]. Curia Rationum, 2011 [cit. 2014-03-30]. Dostupné z: http://www.eca.europa.eu/Lists/ECADocuments/POSITIONPAPER_2011/POSITIONPAPER_2011_CS.PDF.

GOLA, Petr. Zvyšování sazeb DPH v EU pokračuje. In: Firemnifinance.cz [online]. 14. 2. 2011 [cit. 2014-04-13]. Dostupné z: <http://firmy.finance.cz/zpravy/finance/298099-zvysovani-sazeb-dph-v-eu-pokracuje/>.

GOLA, Petr. DPH: EU versus svět. In: Finance.cz [online]. 3. 12. 2013 [cit. 2014-04-13]. Dostupné z: <http://www.finance.cz/zpravy/finance/405796-dph-eu-versus-svet/>.

JEDLIČKA, Jan a Tomáš KOZELSKÝ. Daň z přidané hodnoty v EU [online]. EU Office České spořitelny, 2013 [cit. 2014-04-26]. Dostupné z: http://www.csas.cz/static_internet/cs/Evropska_unie/Specialni_analyzy/Specialni_analyzy/Prilohy/euspa_dph_v_eu.pdf.

KRUTÍLEK, Ondřej a Michaela REPISKÁ. Boj EU proti daňovým únikům, aneb daňové ráje. In: euroskop.cz [online]. 19. 9. 2013 [cit. 2014-01-01]. Dostupné z: <https://www.euroskop.cz/9047/22926/clanek/boj-eu-proti-danovym-unikum-aneb-danove-raje/>.

KUBÍKOVÁ, Barbora. *Hlavní příčiny světové ekonomické a finanční krize*. Praha, 2013. Bakalářská práce. Bankovní institut vysoká škola Praha.

MAJERČÍKOVÁ, Andrea. *Kolotočové podvody v rámci EU*. Brno, 2011. Bakalářská práce. Vysoké učení technické v Brně, Fakulta podnikatelská, Ústav financí.

Směrnice Rady 2006/112/ES ze dne 28. listopadu 2006 o společném systému daně z přidané hodnoty. In: Eurlex. Brusel, 2006. Dostupné z: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2006:347:0001:0118:cs:PDF>.

ZEMÁNEK, Josef. Hypoteční krize v USA. Příčiny, průběh, následky (2. díl). In: *Euroekonom* [online]. 29. 2. 2008 [cit. 2014-03-09]. Dostupné z: <http://www.euroekonom.cz/analyzy-clanky.php?type=jz-usa-hypoteky2>.

Seznam zkratk⁷⁸

CDO	Collateralized debt obligations
DPH	Daň z přidané hodnoty
EFSF	Evropský nástroj finanční stability
ESFM	Evropský mechanismus finanční stabilizace
EHS	Evropské hospodářské společenství
ES	Evropské společenství
ESM	Evropský mechanismus stability
EU	Evropská unie
FED	Federální rezervní systém
HDP	Hrubý domácí produkt
ISO	International Organization for Standardization
M	Mezisazba daně z přidané hodnoty
S	Snížená sazba daně z přidané hodnoty
SPV	Special purpose vehicle
SS	Super snížená sazba daně z přidané hodnoty
USA	Spojení státy americké
Z	Základní sazba daně z přidané hodnoty

⁷⁸ V Příloze č. 1 jsou sepsány dvoumístné alfabeticke kódy (A-2), které byly přiděleny zemím na základě mezinárodní normy ISO 3166-1 vydané Mezinárodní organizací pro normalizaci.

Prohlášení o využití výsledků bakalářské práce

Prohlašuji, že

- jsem byla seznámena s tím, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. – autorský zákon, zejména § 35 – užití díla v rámci občanských a náboženských obřadů, v rámci školních představení a užití díla školního a § 60 – školní dílo;
- беру на вѣдомі, že Vysoká škola báňská – Technická univerzita Ostrava (dále jen VŠB-TUO) má právo nevýdělečně, ke své vnitřní potřebě, bakalářskou práci užít (§ 35 odst. 3);
- souhlasím s tím, že bakalářská práce bude v elektronické podobě archivována v Ústřední knihovně VŠB-TUO a jeden výtisk bude uložen u vedoucího bakalářské práce. Souhlasím s tím, že bibliografické údaje o bakalářské práci budou zveřejněny v informačním systému VŠB-TUO;
- bylo sjednáno, že s VŠB-TUO, v případě zájmu z její strany, uzavřu licenční smlouvu s oprávněním užít dílo v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- bylo sjednáno, že užít své dílo, bakalářskou práci, nebo poskytnout licenci k jejímu využití mohu jen se souhlasem VŠB-TUO, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly VŠB-TUO na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše).

V Ostravě dne 5. 5. 2014

.....
Veronika Neoralová

Seznam příloh

Příloha č. 1: Dvoumístné alfabtické kódy zemí Evropské unie

Příloha č. 2: Sazby daně z přidané hodnoty uplatňované v Evropské unii